

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Možnosti prevence kyberšikany na základních školách

Diplomová práce

Autor: Bc. Zuzana Moravcová
Studijní program: N-7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.
Oponent práce: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Zuzana Moravcová

Studium: P16P0672

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: Možnosti prevence kyberšikany na základních školách

Název diplomové práce AJ: Possibility of preventing cyberbullying at primary schools

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Teoretická část diplomové práce popisuje základní poznatky o šikaně a kyberšikaně, možnostech prevence tohoto patologického jevu a systému školské primární prevence. Empirická část si klade za cíl zmapovat jak je realizována prevence kyberšikany na základních školách. Jako metody výzkumného šetření budou použity dotazníky u žáků a rozhovory s metodiky prevence.

ROGERS, Vanessa. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Praha: Portál, 2011, 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2. GAJDOŠOVÁ, Eva a Gabriela HERÉNYIOVÁ. Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími. Praha: Portál, 2006, 325 s. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7367-115-8. KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3. MACEK, Petr. Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících. Praha: Portál, 1999, 208 s. ISBN 80-7178-348-X.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Oponent: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucímu této diplomové práce panu prof. PhDr. Blahoslavu Krausovi, CSc. za odbornou pomoc a cenné rady, které mi během vzniku diplomové práce poskytl. Poděkování směřuje též k mé rodině a blízkým za podporu během mého celého studia.

Anotace

MORAVCOVÁ, Zuzana. *Možnosti prevence kyberšikany na základních školách*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 83 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá možnostmi prevence kyberšikany na základních školách. Cílem práce je zmapovat možnosti školy v oblasti prevence kyberšikany. Teoretická východiska se věnují problematice šikany, kyberšikany, prevenci a vývojovým specifickým žáků druhého stupně základní školy. Empirická část se zaměřuje na realizovaný výzkum na třech základních školách v okresním městě Svitavy. Je zde charakterizován výzkumný vzorek, metody sběru dat, hypotézy a výzkumné otázky. Nechybí ani vyhodnocení výsledků a následná diskuze.

Klíčová slova: kyberšikana, prevence, základní škola

Annotation

MORAVCOVÁ, Zuzana. *Possibility of preventing cyberbullying at primary schools*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 83 pp. The Title the Diploma Dissertation.

In my Thesis statement I talk about options of preventing cyberbullying at primary schools. The aim of my work is to map the possibilities of schools in the section of preventing cyberbullying. The theoretical starting points are about problems of bullying, cyberbullying, prevention and developing specifics at students of the second grade at primary school. The empirical part focuses on realization research at three Primary schools in Svitavy. In that part there is characterized the research sample, methods of data collection, hypotheses and research questions. There is included the evaluation of results and following discussion, as well.

Keywords: cyberbullying, prevention, Primary school

Obsah

ÚVOD.....	8
1. ŠIKANA.....	11
1.1 Agrese.....	11
1.2 Charakteristika šikany	13
1.3 Příčiny a motivy šikany a její projevy	17
1.4 Účastníci šikany	19
1.5 Výskyt šikany v České republice	22
2. KYBERŠIKANA	24
2.1 Charakteristika kyberšikany	24
2.2 Příčiny a motivy kyberšikany a její projevy	30
2.3 Účastníci kyberšikany.....	31
2.4 Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou.....	33
2.5 Výskyt kyberšikany v České republice.....	34
3. CHARAKTERISTIKA ŽÁKŮ ZÁKLADNÍ ŠKOLY	37
3.1 Žák druhého stupně základní školy	37
3.2 Sebehodnocení.....	39
3.3 Vrstevnické vztahy	40
3.4 Vrstevnické vztahy ve školní třídě.....	42
4. PREVENCE KYBERŠIKANY	44
4.1 Prevence a intervence na poli rodiny.....	45
4.2 Prevence a intervence na poli školy.....	47
4.3 Kde hledat pomoc?	51
5. VÝZKUM STAVU PREVENCE KYBERŠIKANY NA ZŠ	54
5.1 Metodologická východiska.....	54
5.2 Analýza výsledků	58
5.3 Diskuze	67
ZÁVĚR	70
Seznam použité literatury	72
Seznam příloh	76

ÚVOD

Stejně tak jako většina společností, i ta naše se zdokonaluje a ocitá se v nové fázi vývoje. Pryč je doba, kdy děti trávily veškerý volný čas s kamarády na hřišti. Čas strávený venku se přetransformoval na čas strávený u počítače. Ten se stal pro děti velmi atraktivním subjektem, jelikož skýtá řadu možností pro trávení volného času. Pro mnoho dětí je počítač také nástrojem, který jim umožňuje se atraktivně prezentovat a neustále komunikovat s vrstevníky. Co už si děti ale neuvědomují, je fakt, že jde o prostor velmi nebezpečný. Bohužel, aktivita dětí na internetu se stává takřka nekontrolovatelnou a to především díky jeho snadné dostupnosti. Současná mládež je často označovaná jako generace „always on“, která pociťuje potřebu být neustále „připojena“. V dnešní době je tedy těžké nalézt někoho, kdo nevyužívá sociální sítě jako hlavní prostředek komunikace. Jedinec, který nemá účet na Facebooku či Instagramu, což jsou v této době nejpoužívanější platformy, může být ostatními považován za podivína. Nebýt online je v dnešním světě takřka neodpustitelné a může to predikovat sociální vyloučení ze skupiny. To lze připsat právě velkému významu vrstevnických vztahů a potřebě uznání od ostatních. Dospívající jsou často postaveni právě před rozhodnutí, zda se „připojit“ a udržet si určité postavení ve skupině, nebo nejt s davem a trávit volný čas jiným způsobem.

„Globální vesnice uniklých důvěrných sdělení o všem a o všech“ je pojem, který užil ve své eseji Václav Bělohradský a já ho považuji za velice příznačné označení pro aktuální situaci kyberprostoru. Společnost pozdní doby charakterizují právě proměny mediálního systému. Internet je do jisté míry užitečným nástrojem - poskytuje informace napříč celým světem, na druhou stranu umožňuje anonymitu a tím pádem také „ideální“ prostor pro kyberšikanu. Právě kyberšikanu považuji za obrovské nebezpečí moderní doby. Děti a mládež ze všech nejvíce ovlivňuje éra digitální informační technologie. Není nic běžnějšího než dítě školního věku u počítače. Dá se říci, že na digitálních technologiích děti aktuálně vyrůstají. Neznamená to však nutně jen negativní důsledky. Skutečnost, že se děti učí už od školního věku digitální gramotnosti, jim může pomoci vyhledat různé projekty či organizace, u kterých by mohly hledat

pomoc, pokud by se dostaly do situace, kdy se stanou obětí tyranizování prostřednictvím informační technologie.

Kyberšikana je oproti tradiční šikaně relativně novým pojmem. Avšak tyto dva pojmy od sebe nemůžeme zcela oddělit. U šikany je typické, že k ní často dochází ve školách či na pracovištích. Šikana může gradovat a zároveň se „přesunout“ až do domovů obětí právě prostřednictvím digitálních informačních technologií. Rozmach fenoménu kyberšikany dokládají také výzkumy realizované v České republice, které ukazují alarmující výsledky. Více než polovina dětí se během svého krátkého života setkala s nějakou z forem kyberšikany. Nejčastěji se jedná o verbální útoky, vyhrožování, zastrašování, ponižování či krádež identity. A to právě prostřednictvím internetu. Z tohoto důvodu je důležité neustat ve snaze preventivně působit na děti školního věku, aby byly schopny takovou situaci řešit a aby věděly na koho se obrátit o pomoc.

Především kvůli aktuálnosti a vysokým číslům výskytu jsem se rozhodla téma své diplomové práce zaměřit právě na kyberšikanu. Cílem diplomové práce je popsat teoretický základ šikany a kyberšikany, popsat prevenci kyberšikany na základní škole a také preventivní možnosti na poli rodiny. Cílem empirické části je zmapovat možnosti školy v oblasti prevence kyberšikany u žáků základního vzdělávání, které jsou tímto fenoménem nejvíce ohroženi a také zjistit, jak na vybraných základních školách probíhá prevence kyberšikany.

Diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části – teoretickou a empirickou. Teoretická část obsahuje čtyři kapitoly. První kapitola se zaměřuje na problematiku šikany. Popsány jsou zde jak její charakteristiky, tak i její příčiny a druhy. Pozornost je věnována také rozboru osobnosti oběti a agresora. Druhá kapitola je zaměřena na kyberšikanu. V první řadě je zde definována kyberšikana. Dále druhy, prostředky a projevy kyberšikany. V neposlední řadě pak základní rozdíly mezi šikanou a kyberšikanou. Stěžejní částí teoretické práce je kapitola věnovaná prevenci kyberšikany, jež se zaměřuje na možnosti prevence ve školách a v rodině. Dále tato kapitola obsahuje zmínku o projektech a organizacích, které se zabývají problematikou kyberšikany a její prevencí. Neméně důležitá je rovněž kapitola, která se věnuje charakteristice dítěte základní školy z hlediska jeho typických vývojových zvláštností, emocí či utváření si vlastní identity a sebeúcty.

Následující empirická část je zaměřena na realizovaný výzkum na třech základních školách v okresním městě Svitavy. Je v ní charakterizován výzkumný vzorek a metody sběru dat. Popsány jsou tam také stanovené hypotézy a výzkumné otázky. Nechybí ani analýza výsledků a následná diskuze.

1. ŠIKANA

Jelikož je šikana projevem agresivního chování, tak je kapitola zprvu zaměřena právě na vymezení pojmu agrese. Následně se věnuje problematice šikany - jsou zde popsány její charakteristiky, projevy, příčiny a dělení. Charakterizovány jsou zde také základní formy šikany, její fáze, osobnost oběti a agresora kyberšikany a v neposlední řadě se část kapitoly zabývá výskytem šikany v České republice.

1.1 Agrese

Pro agresi je typické, že se nejedná o náhodné ublížení. Lze ji tedy definovat jako chování, které v sobě zahrnuje cíl ublížit (Černá, 2013, s. 17). V tomto pojetí agrese můžeme spatřovat určité znaky, které se podobají šikaně. Je tedy vhodné nejprve zaměřit pozornost právě tímto směrem.

S agresivním chováním se setkáváme dnes a denně. Stáváme se svědky takového jednání v práci, v rodině, v městské hromadné dopravě či dokonce v politice. To se zrcadlí do chování dětí, což se u nich může projevit v podobě nízké empatie, netolerancí ke druhým či nenávistí.

Odborná literatura nabízí dvě základní příčiny agresivního chování. Zprvu jsou to *sociokulturní* dispozice, u nichž má vliv především sociální učení v rámci působení rodiny či jiné primární sociální skupiny. Druhou příčinu lze nalézt v *biologických* dispozicích, neboli vrozených tendencích, které souvisejí s agresivním chováním (Fischer, Škoda, 2009, s. 50 – 51).

- **Sociokulturní dispozice**

Řada psychologů se shoduje v názoru, že je agrese *naučená*. Tvrdí, že jedinci na základě toho, jaké chování pozorují u lidí, mezi nimiž vyrůstají a se kterými tráví nejvíce času, si formují své vlastní chování. Velkou roli v tomto případě hraje *pozitivní* zkušenost s agresivním chováním. Za pozitivní zkušenost lze například považovat situaci, kdy je v televizním pořadu vyobrazena agrese, která je akceptována. Pak může nastat situace, že máme tendence takovéto chování praktikovat i v reálném životě. Velký vliv mohou mít i zážitky z dětství, pokud se

jedinec setkal s týráním či ponižováním své osoby či někoho blízkého. Na základě těchto zkušeností si každý z nás utváří jakési „*agresivní scénáře*“, které si následně procvičuje (Říčan, 1995, s. 21 – 24). Nemusí se s těmito scénáři nutně ztotožňovat, ale je pravděpodobné, že se jimi bude v praxi často řídit, jelikož mu mohou zajistit relativně snazší cestu k dosažení vytyčeného cíle.

- **Biologické dispozice**

Vedle teorie, že je agrese naučená (tj. sociokulturních dispozic), stojí právě teorie *biologických* dispozic. Ta říká, že agresivní jednání může být spojeno s nějakým úrazem či onemocněním agresora (Fischer, Škoda, 2009, s. 50).

Sigmund Freud však poukazuje na agresivní chování, které souvisí s *pudovou* podstatou. Existuje řada výzkumů, které demonstrují, že vysoká hladina testosteronu u mužů může vyvolat vyšší míru agresivního chování. Z toho důvodu se častěji agresivní chování projevuje u mužů než u žen. Gjuričová a Kubička (2009, s. 246) uvádějí, že v 90 % až 95 % jsou pachateli fyzického násilí muži.

Agresivní jednání nemůžeme ovšem připisovat pouze jedné z uvedených kategorií dispozic. To vzniká určitým „mixem“ jak vlastních zkušeností, tak vrozených dispozic.

V kontextu s diplomovou prací je důležité zmínit také agresivitu u žáků základní školy. Mezi faktory tzv. „*dětské agresivity*“ patří:

- Citová deprivace – patří sem neuspokojení potřeb dítěte, které zahrnují pocit bezpečí, ochranu, lásku, apod. ze strany rodičů.
- Úzkost a strach – agresivní chování může být u dětí zapříčiněno pocitem strachu a napětí jakéhokoli původu.
- Výbušný temperament – temperament dítěte je jedním z klíčových faktorů, zda se u něho agresivní chování projeví.
- Osobnostní charakteristiky žáka – roli v tomto případě hraje snížené sebehodnocení, nenávislné postoje či slabší komunikační dovednosti.
- Nuda a snaha chovat se jako „chlap“ – např. skupina tlačí na jedince, aby se choval jinak, než je pro něho přirozené (aby byl tvrdý a nebál se udeřit).

- Výchovné postupy – můžeme sem zařadit všechny extrémní metody výchovy – benevolentní, rozmazlující a autokratickou výchovu (Gajdošová, Herényiová, 2006, s. 211 – 214).

Jak už jsem zmínila na začátku kapitoly, šikana je úzce spjata s agresí. Konkrétně můžeme šikanu zařadit do vnitrodruhové agrese – což je označení agrese, ke které dochází mezi příslušníky „stejného druhu“. Agrese, jež úzce souvisí se šikanou, má dva typy:

- Reaktivní agrese – jedná se o obrannou reakci vůči ohrožujícím podnětům, při které jedinec dostatečně nezhodnotí celou situaci.
- Proaktivní agrese – jedná se o chování, které „slouží jako nástroj k získání něčeho, co agresor chce“. Potěšení z takového chování lze nazývat šikanou a současně tuto agresi můžeme označit jako *naučenou* (Černá, 2013, s. 17 – 18).

1.2 Charakteristika šikany

V České republice můžeme nalézt kořeny šikany například už v armádě, kde nováčci, tzv. „*bažanti*“, byli týráni ze strany tzv. „*mazáků*“. Existence šikany se ale nevztahuje pouze k armádě. Šikana je tzv. *všudypřítomná* – může se vyskytovat jak v rodině, internátních školách, vězení, zaměstnání, tak i například mezi obyvateli domu. Osobu, jež šikanuje, označujeme pojmem *agresor*. V angličtině je šikanující osoba označena jako „*bully*“ - šikanování bývá tedy označováno pod pojmem „*bullying*“ (Říčan, Janošová, 2009, s. 135 - 136). Tématem šikany se zabývá mnoho autorů. U nás je nejvýznamnějším představitelem Michal Kolář. V zahraničí je jím například norský profesor Dan Olweus.

Literatura nabízí velké množství pojetí a definic pojmu šikana. Jsou jimi například tyto:

Podle Michala Koláře k šikaně dochází, když „*jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci*“ (Kolář, 2001, s. 27).

Dan Olweus šikanu definuje jako „*opakovanou agresi jedince nebo skupiny (většinou malé) proti jedinci nebo malé skupině obětí*“. Školní šikanu pak vymezil jako „*žák, resp. student, je šikanován čili viktimizován, když je vystaven, opakovaně a po určitou dobu, negativním akcím ze strany jednoho nebo více žáků, resp. studentů.*“ (Říčan, Janošová, 2009, s. 134 - 137).

Peter Pöthe definuje šikanu jako jednání dítěte či skupiny dětí s cílem ohrožit, zastrašit, ponižit nebo jiným způsobem ublížit jinému dítěti nebo skupině dětí. Šikanování zahrnuje slovní ponižování, nadávání a neustálé kritizování, výsměch, hrubé žertování, vydírání, pohrdání, tělesné napadání (Hudecová, 2010, s. 218 – 219).

Říčan a Janošová (2009, s. 21) ve své publikaci definují šikanu jako „*ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit*“.

Abychom mohli určité chování definovat jako šikanu, je důležité, aby se takové chování vyznačovalo určitými rysy. Za základní charakteristické znaky šikany lze považovat tyto:

- U šikany dochází k dlouhodobému a opakovanému ubližování.
- Dochází k ní mezi jedinci, kteří mají stejně postavení, tzn. mezi studenty, spolupracovníky, vězni, sportovci (může však docházet i k šikaně ze strany nadřízeného k podřízenému, v tom případě hovoříme o bossingu či ze strany podřízených k nadřízenému, v tom případě hovoříme o mobbingu).
- Mezi agresorem a obětí jsou přesně stanovené role. Existuje zde asymetrický vztah moci.
- Oběť je neschopna se jakýmkoli způsobem bránit. Tato neschopnost obrany může být ovlivněna nějakým handicapem, tělesnou slabostí, invaliditou, opožděným rozumovým vývojem, plachostí nebo pouze skutečností, že agresorů je několik (Říčan, Janošová, 2009, s. 21 - 22).

Šikanu lze primárně rozdělit na přímou a nepřímou. Obě tyto formy se od sebe zásadně liší. Každá má svá specifika a své „typické“ agresory i oběti.

Přímá šikana představuje násilí především v podobě:

- působení bolesti - bití, kopání, bodání, pálení,
- ponižující tělesné manipulace – obnažování, nucení sníst nebo vypít něco odporného,
- poškozování a brání osobních věcí – oblečení, školních potřeb, jídla, peněz (v tomto případě dochází k loupeži),
- slovního napadání – nadávky, posměch, urážení postiženého a jeho rodiny,
- zotročování – postižený je donucen hrozbami či bitím konat něco ponižujícího nebo zakázaného - například ukrást něco v obchodě (Říčan, Janošová, 2009, s. 21 – 22).

U této formy šikany se agresory i oběťmi častěji stávají chlapci (Černá, 2013, s. 68).

Nepřímá šikana, často označována také jako *vztahová agrese* (Říčan, Janošová, 2009, s. 137), představuje ve školním prostředí primárně *sociální izolaci* spolužáka. Tento žák je záměrně vylučován ze sociální skupiny a ostatní ho ignorují. Vlivem toho se na sebe izolovaný žák snaží upoutat pozornost, aby se stal pro ostatní spolužáky nějakým způsobem zajímavým. Tuto formu šikanování lze připsat na konto spíše dívkám (Říčan, Janošová, 2009, s. 22).

Kolář (2001, s. 32) ve své publikaci zmiňuje tzv. trojdimensionální „mapu“ členění šikany, která zahrnuje šikanu:

- přímou a nepřímou,
- fyzickou a verbální,
- aktivní a pasivní.

Při kombinaci těchto tří dimenzí získáme následujících osm druhů šikanování. U každého z nich jsou uvedeny konkrétní příklady:

- Fyzické přímé aktivní – útočníci oběť škrtní, kopou, fackují.
- Fyzické aktivní nepřímé – „kápo“ pošle nohsledy, aby oběť zbili.
- Fyzické pasivní přímé – agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice.

- Fyzicky pasivní nepřímé – agresor odmítne oběť na její požádání pustit z třídy na záchod.
- Verbální aktivní přímé – nadávání, urážení, zesměšňování.
- Verbální aktivní nepřímé – rozšiřování pomluv. Patří sem i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních, apod.
- Verbální pasivní přímé – neodpovídání na pozdrav, otázky, apod.
- Verbální pasivní nepřímé – spolužáci se nezastanou oběti, je – li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé.

Aby mohla být šikana úspěšně vyřešena, je nutné rozdělit šikanování do jednotlivých fází, kdy poslední fáze je tou nejhorší podobou šikany. Každé stádium má svá specifika, a proto vyžaduje speciální pedagogické zásahy a metody.

První stádium – zrod ostrakismu:

- Jedná se o „*mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky, apod.*“. Tato fáze je zárodkem šikany. Je zde velká pravděpodobnost, že dojde k následnému stupňování šikany (Kolář, 2001, s. 36).

Druhé stádium – fyzická agrese a přitvrzování manipulace:

- Ke druhé fázi dochází především ze dvou hlavních důvodů. Těmi jsou:
 - 1) Náročná situace, při které roste napětí ve skupině. V těchto situacích začnou ostrakizovaní žáci sloužit ostatním jako možnost vybití si na nich svůj vztek. V této fázi se poprvé objevují známky fyzické agrese.
 - 2) Přítomnost více *agresivních asociálních jedinců* v jedné třídě. V této situaci i ti, kteří měli doposud nějaké zábrany, tyto zábrany ztrácejí. A to především z důvodu, že se násilí ve třídě nahromadilo a stalo se tak pro většinu dětí něčím „normálním“. Zdravé jádro třídy, které se v určité chvíli šikanovaného spolužáka zastane, je v tomto momentě klíčovým, aby se šikana dále nestupňovala (Kolář, 2001, s. 36 - 37).

Třetí stadium – klíčový moment – vytvoření jádra:

- V této fázi dochází k vytvoření jádra agresorů, kteří nebyli nikým usměrněni a v šikanování tedy pokračují. Zde je důležité, aby ve třídě existovala *pozitivní* skupina dětí, která bude agresorům čelit a bude se snažit agresivní chování minimalizovat (Kolář, 2001, s. 39).

Čtvrté stadium – většina přijímá normy agresorů:

- Neexistence pozitivní podskupiny v kolektivu směřuje k přijetí pravidel agresorů většinou žáků ve třídě. Agresoři v této chvíli absolutně ovládají třídní kolektiv. Dokonce i ti, kteří se dříve chovali slušně, přebírají normy nového „vedení“ ve třídě a stávají se z nich aktéři šikany (Kolář, 2001, s. 39 – 40).

Páté stadium – totalita neboli dokonalá šikana:

- Dochází k „*plnému nastolení totalitní ideologie šikanování*“. Kolektiv je rozdělen na *otrokáře* a *otroky*. Veškeré zábrany zmizely, ve skupině převažuje zlo a chybí pocity viny. *Otroci* jsou k násilí konformnější a *otrokům* se podřizují a plní, co jim přikážou. Učitel může podezření, že v jeho třídě k něčemu takovému dochází, spatřit ve zvýšené (především neomluvené) absenci žáků, jejich odchodem ze školy či pokusem o sebevraždu. Jelikož celá třída přijala normy aktivních agresorů za své, je těžké je přesvědčit k výpovědi o tom, k čemu ve třídě docházelo (Kolář, 2001, s. 40 – 43).

1.3 Příčiny a motivy šikany a její projevy

Motivací k šikaně u agresorů bývá často touha pobavit celou třídu, pocítit moc a převahu nad obětí nebo dosáhnout uspokojení z týrání osoby, která se nedokáže bránit. Příčinou může být i upevnění převažující moci agresora či agresorů nad celým třídním kolektivem. Agresoři mohou také zkoušet, co všechno jejich oběť vydrží - v tom případě se ze strany agresora jedná o určitou zvědavost. Agresorům rovněž takové chování může přinášet zisk (Říčan, Janošová, 2009, s. 22 – 23). A to buď v podobě materiálních věcí (svačina, peníze šikanovaného,

apod.), nebo ve formě služeb (oběť je agresorem nucena krást či sama sebe nějakým úkonem zesměšnit).

Kolář (2001, s. 85 - 86) ve své publikaci tyto motivy agresorů rozděluje následovně:

- motiv upoutání pozornosti – agresor touží být středem pozornosti,
- motiv „Mengeleho“ – agresora zajímá, co všechno oběť vydrží,
- motiv žárlivosti - agresor závidí šikovnému spolužákovi přízeň učitelů,
- motiv „prevence“ – jedinec, který byl v minulosti šikanován, se nyní ujímá role agresora, aby zabránil dalšímu týrání své osoby,
- motiv vykonat něco velkého – pokud agresor dosahuje slabých školních výkonů, snaží se dokázat sobě i okolí, že je schopen i velkých věcí.

Projevy šikany

Učitel by měl věnovat pozornost *přímým*, ale také *nepřímým* projevům šikany ve třídním kolektivu. Obzvláště pokud v jeho třídě vyzoruje žáka s typickými charakteristikami pro potencionální oběti šikany. Mezi přímé projevy šikany patří:

- posměšné poznámky na adresu dítěte (mohou zahrnovat přezdívku, nadávky, smích, když dítě odpovídá na otázky učitele, apod.),
- kritika dítěte, která je pronášena pohrdavým tónem,
- příkazy, které dítě dostává od spolužáků,
- honění, strkání, kopání, které ač nejsou příliš silné, dítě je neoplácí,
- rvačky, v nichž je jeden z účastníků na pohled slabší a snaží se, někdy s pláčem, uniknout (Říčan, Janošová, 2009, s. 75).

Mezi nepřímé projevy šikany patří:

- Dítě nemá kamarády a přestávky tráví samo mimo třídu či vyhledává přítomnost učitelů.
- Dítě se vyhýbá hodinám tělocviku.
- Při mluvení před třídou je dítě ustrašené.
- Dítě působí nešťastně a depresivně.
- Dochází ke zhoršení prospěchu dítěte (někdy až náhle).
- Zvyšuje se počet absencí dítěte (občas i neomluvených).

- Dítě má poškozené věci či oděv. Často postrádá věci a nedokáže racionálně vysvětlit poškození či ztrátu věcí.
- Dítě má modřiny, škrábance, řezné rány, které nedokáže racionálně vysvětlit.
- Dítě opakovaně nesvačí, jelikož dalo svačinu „kamarádovi“ (Říčan, Janošová, 2009, s. 76).

1.4 Účastníci šikany

Šikana neprobíhá pouze mezi agresorem a obětí, ačkoli jsou nejdůležitějšími články tohoto aktu. K šikaně dochází v kontextu vztahů dané sociální skupiny. Michal Kolář (2001, s. 35) tento proces označuje jako „onemocnění celé skupiny“. Klíčovou roli zde hraje celkem 8 subjektů:

- agresor a jeho pomocníci,
- oběť,
- třídní „publikum“,
- zastánci – spolužáci, kteří se aktivně zastávají oběti,
- pedagogové,
- rodiče zúčastněných dětí,
- místní komunita,
- celá společnost (Říčan, Janošová, 2009, s. 53).

Agresor

Agresorem je aktivní iniciátor agresivního chování. Převládají u něho typické vlastnosti. Jsou jimi například:

- touha po dominanci,
- touha po ovládnutí druhých,
- touha bezohledně se prosazovat,
- schopnost skrývat svůj strach,
- násilí považují za obvyčejný prostředek uspokojení své touhy po dominanci (Hudecová, 2010, s. 219).

Agresorem se často stává jedinec, který se projevuje už na pohled nedbale, porušuje pravidla, podvádí, krade a lže. Lze u něho předpokládat zhoršený prospěch. Ovšem můžeme se setkat i s agresorem, který dokáže své záporné vlastnosti skrývat a navenek se chová velmi slušně. Těmito „slušnými“ agresory jsou často jedinci pohlední s „andělskou tváří a nevinným úsměvem“ (Říčan, Janošová, 2009, s. 54). Agresora šikany lze tedy shrnout do tří základních typů:

- hrubý, primitivní, impulzivní,
- velmi slušný, kultivovaný,
- „srandista“, oblíbený a vlivný (Říčan, Janošová, 2009, s. 54 - 56).

Co se týče fyziologie agresora, je jím zpravidla tělesně zdatný jedinec. Avšak absence této tělesné síly může být kompenzována inteligencí. Agresorem v takovém případě může být i tělesně slabý jedinec menšího věku.

Zajímavé jsou poznatky Koláře (2001, s. 76 - 77), který ve své publikaci uvádí, že agresori většinou nezažívají pocit viny a trest vnímají jako křivdu. Tuto „morální slepotu“ Kolář připisuje ochraně sebepojetí, kdy agresori často svalují vinu na oběť, jen aby nerozvrátili obraz o sobě samých. Může se jednat také o skutečnost, že agresor sám sebe považuje za středobod světa. Černá (2013, s. 65) uvádí, že agresori nemívají příliš vyvinutou empatii. To může být důvodem, proč se šikanou nepřestávají.

Sociální skupina, ze které agresor pochází, se nedá objektivně charakterizovat. Nicméně z pohledu zkušených pedagogů se často jedná o zbohatlé rodiny zaneprázdněných podnikatelů, kteří nemají dostatečné množství času, aby se věnovali svým dětem. Děti si tak díky penězům svých rodičů získávají určitou prestiž mezi vrstevníky – uvědomují si ji a umí ji využívat (Říčan, Janošová, 2009, s. 57).

Oběť

Obětí šikany se stává dítě, které je předmětem agrese ostatních již po delší dobu. Nejčastěji se obětí stává jedinec, který:

- je osamělý,
- je rasově, kulturně či nábožensky odlišný,
- pochází ze sociálně a ekonomicky odlišného prostředí,
- není schopen sám sebe ochránit,
- je úzkostnější, opatrnější a citlivější než ostatní děti,
- je silně fixovaný na své rodiče (Hudecová, 2010, s. 219).

Obecně lze říci, že jedinci, kteří jsou něčím nápadně odlišní od ostatních, bývají častěji terčem šikany. Obětí se také může stát dítě s opožděným rozumovým vývojem nebo tzv. „šplhoun“. V neposlední řadě se může jednat o nové dítě, které nezapadne do sehraného kolektivu (Říčan, Janošová, 2009, s. 59 – 62). Na rozdíl od toho Kolář (2001, s. 87) uvádí, že typickými oběťmi šikany jsou ti „*nejslabší ze slabých*“, u kterých je viditelná bojácnost a zranitelnost. Obětí podle něho bývá často dítě, které snadno podléhá zátěžovým situacím a neumí je zvládat.

Literatura nabízí odlišnou typologii obětí:

- pasivní, úzkostné a nejisté dítě, které není schopno se bránit,
- provokující dítě, které se posmívá ostatním a je schopno se bránit (Hudecová, 2010, s. 220).

Dále pak:

- oběti slabé s tělesným a psychickým handicapem,
- oběti silné a nahodilé,
- oběti deviantní a nekonformní,
- šikanovaní žáci s životním scénářem oběti (Kolář, 2001, s. 89).

Typická oběť šikany žije spíše v ústraní, je tichá, těžko prosazuje svůj názor a sama v sebe nevěří, což může vést až k pocitům vlastní nezajímavosti a dokonce i k pocitu, že si šikanu zaslouží. Důsledky šikany mohou být pro oběť fatální. V mnoha případech zažívá právě pocit onoho vlastního selhání a mohou se u ní

dostavit také pocity méněcennosti. Mohou se začít projevovat deprese, izolovanost, zamlklost a v nejhorším případě se oběť může pokusit o sebevraždu.

Zajímavé je, že za oběť šikany lze považovat i přihlížející kolektiv, který může i do budoucna pociťovat selhání z vlastní nečinnosti (Říčan, Janošová, 2009, s. 63).

Rodinné prostředí, ze kterého oběť šikany pochází, bývá často specifické a v mnoha případech se jedná o dítě:

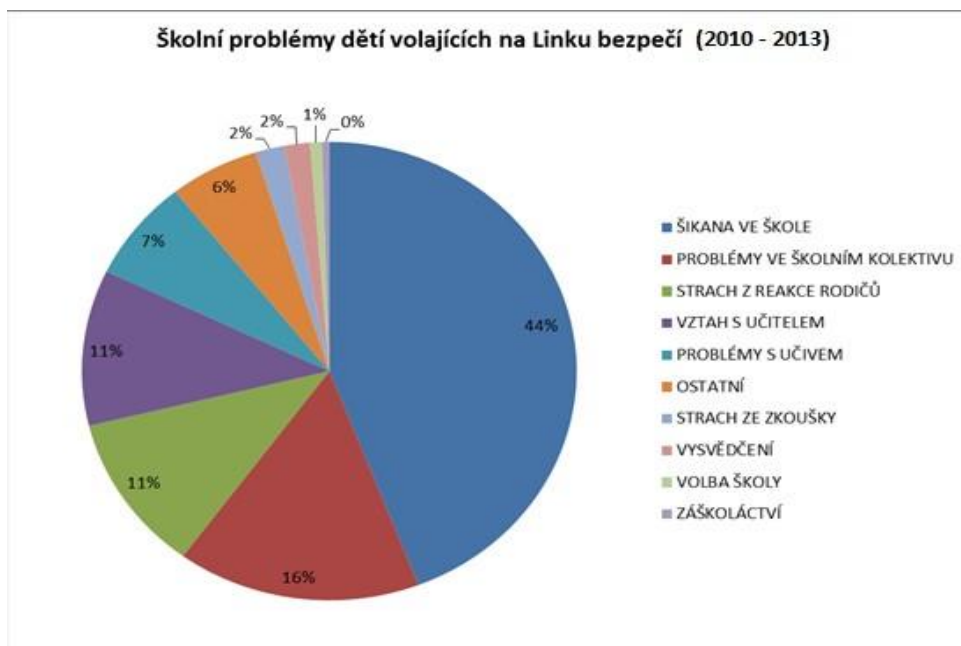
- z rodiny sociálně izolované,
- z rodiny s problematickým vztahem k násilí (dítě je odmalička vychováváno k tomu, že prát se není správné),
- z jedináčkovské výchovy,
- které vychovává hyperprotektivní matka – dítě je rozmazlováno (Říčan, Janošová, 2009, s. 62 – 63).

Lze říci, že oběť šikany zpravidla vyrůstá v prostředí, kde se dětem dostává rodičovské lásky (Říčan, 1995, s. 38).

1.5 Výskyt šikany v České republice

V České republice a také jinde ve světě, je celková míra výskytu šikany uváděna v 30 až 40 %. V porovnání s kyberšikanou, dle výzkumu mezinárodního projektu EU Kids Online II, se ukázalo, že *„ze všech šikanovaných dětí pouze každé třetí dítě až páté dítě zažilo online formu šikany. Většina šikany tedy stále probíhá v běžném offline světě a kyberšikana je spíše menšinovým jevem“* (Černá, 2013, s. 45). Dá se ovšem předpokládat, že tato čísla budou do budoucna narůstat v kontextu rapidního vývoje technologií a také vlivem narůstajícího trendu generace „always on“.

Statistiky Linky bezpečí za období 2000–2013 ukazují, že problematika šikany se týkala v průměru 3,5 % všech přijatých hovorů. V přepočtu na absolutní číslo se jednalo o 27 158 telefonátů (AXA, 2014, online).

Zdroj: <https://www.axa.cz/o-nas/pro-media/archiv-tiskovych-zprav/2014/sikana-%E2%80%93-stale-astejsi-problem-dnesnich-deti/>

2. KYBERŠIKANÁ

Tato kapitola se zaměřuje na definici kyberšikan. Uvedeny jsou zde prostředky, druhy a sociální sítě, na kterých se kyberšikaná může odehrávat. Následně jsou zde popsány zásadní rozdíly mezi šikanou a kyberšikanou a také výskyt kyberšikan v České republice.

Na úvod je důležité zmínit, že vedle kyberšikan existuje také *online obtěžování*. K tomu dochází, pokud není naplněn jeden z hlavních rysů kyberšikan. Při online obtěžování se může jednat o situaci, kdy:

- obdržíme několik e-mailů od konkrétního uživatele, které obsahují počítačový virus,
- agresivita útočníka při online obtěžování postrádá záměr ublížit,
- jedná se o jednorázový útok, který se nadále již neopakuje,
- „obět“ chování agresora nevnímá jako ubližující (Černá, 2013, s. 22).

2.1 Charakteristika kyberšikan

S rozvojem sdělovací techniky se tradiční šikana přenesla do kyberprostoru. To dalo vzniknout novému fenoménu – kyberšikaně. Kyberšikanu lze tedy považovat za jednu z forem šikan. Můžeme se také setkat s pojmem „*virtuální šikana*“. Angličtina pro tento fenomén užívá název „cyberbullying“.

„Kyberšikaná zneužívá internet a mobilní telefony k psychickému týrání bližních a naprosto ignoruje mravní pravidla komunikace“ (Rogers, 2011, s. 7). Při kyberšikaně dochází ke zneuctění oběti často šířením hanobícího materiálu o její osobě. Jedná se o pojem relativně nový – první výzkumy na toto téma byly realizovány teprve až v letech 2009 a 2010 (Rogers, 2011, s. 12).

Kyberšikaná je dle Priceové a Dalgleshe *„kolektivní označení forem šikan prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana zahrnuje i kyberšikaná opakované chování a nepoměr sil mezi agresorem a obětí“* (Černá, 2013, s. 20).

Abychom mohli hovořit o kyberšikaně, je nutné, aby splňovala základní charakteristické prvky. Těmi jsou:

- Opakovanost.
- Děje se tak prostřednictvím elektronických médií.
- Záměrnost agresivního aktu ze strany útočníka.
- Mocenská nerovnováha.
- Oběť vnímá toto jednání jako nepříjemné a ubližující.

Opakovaností se má na mysli přeposílání zesměšňující fotografie, opakované přehrávání ponižujícího videa nebo každé nové kliknutí na „to se mi líbí“ u urážlivého vzkazu na Facebooku. *Mocenská nerovnováha* spočívá v nemožnosti zabránit agresorovi v pokračování jeho činnosti a také v přístupu k oběti. I v případě, že oběť opustí konkrétní online prostředí, tak si ji agresor může znovu vyhledat. To mu zajišťuje především anonymita kybernetického prostředí (Černá, 2013, s. 21).

Kyberšikanu můžeme primárně rozdělit na přímou a nepřímou. Mezi přímé druhy kyberšikany můžeme zařadit:

- Flaming – neboli „nářez“. Jedná se o internetové diskuze, ve kterých agresori prostřednictvím elektronických zpráv používají urážky, nadávky či výhrůžky.
- Harassment – neboli „obtěžování“. Jedná se o opakované zasílání útočných či urážlivých zpráv.
- Denigration – neboli „pomlouvání“. Jde o rozšiřování pomluv, které mají za cíl poškodit pověst dotyčné osoby. V tomto případě se často jedná o nepravdivé informace.
- Impersonation – neboli „předstírání“. Jde o zasílání materiálů a komentářů pod cizím jménem.
- Outing – neboli „prozrazení“. Jedná se o šíření cizích tajemství bez souhlasu dotyčné osoby.
- Trickery – neboli „podvod“. Jde získání tajemství oběti a následné zveřejnění těchto informací na internetu.

- Exclusion – neboli „vyloučení“. Jedná se o záměrné vyloučení oběti z online skupiny.
- Cyberstalking – neboli „kyberpronásledování“. Jedná se o opakované obtěžování a ponižování, které zahrnuje výhružky a zastrašování (Rogers, 2011, s. 35).
- Happy slapping – jedná se o situaci, kdy je náhodný kolemjdoucí napaden jedincem či skupinou dospívajících. Celá situace je natáčena na telefon a následně je celé video zveřejněno na internetu.
- Krádež hesla – útočník ukradne heslo oběti a vydává za něj (Černá, 2013, s. 25 – 27).

Nepřímá kyberšikana ,neboli *kyberšikana v zastoupení*, je situace, kdy agresor využije „někoho jiného“. Může se jednat o opakované využití tlačítka *Nahlásit*, kterým agresor nahlásí účet oběti jako nevhodný. Administrátor následně může účet oběti zablokovat a znepřístupnit mu danou aplikaci (Černá, 2013, s. 22).

Mezi nejčastější projevy kyberšikany patří:

- Zasílání urážlivých a zastrašujících zpráv nebo pomluv (e-mail, SMS, chat, ICQ, Skype).
- Pořizování zvukových záznamů, videí či fotografií, jejich upravování a následné zveřejňování s cílem poškodit vybranou osobu (předem připravený fyzický útok, natáčení učitele, apod.).
- Vytváření internetových stránek, které urážejí, pomlouvají nebo ponižují konkrétní osobu (blogy a jiné webové stránky).
- Zneužívání cizího účtu - krádež identity (e-mailového, diskuzního, apod.).
- Provokování a napadání uživatelů v diskuzních fórech, tapetování (chatovací místnosti apod.).
- Odhalování cizích tajemství.
- Vydírání pomocí mobilního telefonu nebo internetu.
- Obtěžování a pronásledování voláním, psaním zpráv nebo prozváněním (Policie.cz, 2017, online).

Prostředky kyberšikany

- *Textové zprávy* – zprávy s výhrůžným obsahem a zahlcování oběti velkým množstvím textových zpráv. Jelikož je možnost koupit si SIM karty na jedno použití, je prakticky nemožné zjistit identitu agresora.
- *Fotografie nebo videoklipy pořízené kamerou mobilních telefonů* – možnost šířit fotky, které byly pořízeny mobilním telefonem. Nejedná se pouze o šíření, ale také o výhrůžky šířením konkrétní fotografie. Agresor pak může oběť pomocí fotografie či videa vydírat. Patří sem tzv. „happy slapping“.
- *Mobilní telefonáty* – agresor svou oběť obtěžuje častými telefonáty. Může se jednat také o neustálé prozvánění či útočné a obtěžující hovory.
- *E-mail* – agresor si může vytvořit neomezený počet e-mailových adres a své oběti posílat šikanující e-maily. I zde je velmi těžké odhalit totožnost pachatele.
- *Chatovací místnosti* – způsob, prostřednictvím kterého mohou mladí lidé navzájem komunikovat. Ovšem i to se může stát ideálním prostředím k šikaně – například chat na herních stránkách či ve virtuálních světech (Second Life).
- *Instant messaging* – jedná se především o Skype (dříve například také ICQ).
- *Sociální sítě* – sociální sítě jsou „ideálním“ prostředím pro šíření pomluv. Nebezpečí skýtají také v možnosti vytvořit si falešný účet a vydávat se za někoho cizího. Děti si často neuvědomují, že osobní informace, které na svůj účet přidají, mohou být následně zneužity proti nim samotným.
- *Internetové stránky* – může se jednat o hanlivé blogy či osobní stránky o obětech, které agresor vytvořil (Rogers, 2011, s. 33 – 35).

Mezi rizikové prostředky bych dále zařadila také následující sociální sítě a mobilní aplikace:

- *ask.fm* – registrovaní či anonymní uživatelé mohou dané osobě psát otázky. Tato stránka se stala zdrojem šíření šikany a bylo již zaznamenáno několik případů, kdy mladiství uživatelé spáchali sebevraždu.

- *WhatsApp* – jedná se o aplikaci, která umožňuje zadarmo posílat zprávy registrovaným uživatelům.
- *Instagram* – aplikace, kde registrovaní uživatelé mohou sdílet fotky a videa. Lidé jim mohou k příspěvkům dávat „lajky“ či komentáře.
- *Youtube* – portál, kde registrovaní uživatelé mohou sdílet svá videa. Lidé jim mohou k videu dávat „že se jim líbí“ či „že se jim nelíbí“ a komentáře.
- *Snapchat* – jedná se o aplikaci, která spočívá v posílání fotek.
- *Facebook* – registrovaný uživatel si na této sociální síti vytvoří osobní profil a následně může komunikovat s ostatními, komentovat své příspěvky navzájem, sdílet fotky, videa, názory a myšlenky.

Internetová stránka Dvoran.com, což je internetová marketingová agentura, zveřejnila článek s názvem „*Přehled nejnavštěvovanějších sociálních sítí za rok 2013*“. Uvádí v něm, že v České republice se na 1. místě umístil Facebook a na 2. místě Youtube.

Kyberšikana má především vliv na psychiku a také na fyzický stav jedince. V důsledku kyberšikany se u oběti může začít projevovat:

- tenze, strach, stres,
- pokles sebehodnocení, sebedůvěry,
- depresivní a neurotické potíže,
- poruchy spánku,
- snížení frustrační tolerance,
- pocit neřešitelnosti situace, ztráta životní pohody,
- zkratkovité jednání, riziko sebevraždy,
- zvyšující se agrese,
- psychická nestabilita
- a posttraumatická stresová porucha (Psychické obtěžování, 2010–2013, online)

Mohou se vyskytovat častější bolesti hlavy, břicha a také výše zmíněné poruchy spánku a nechutenství. Ve spojitosti s nechutenstvím můžeme pozorovat rapidní úbytek na váze. U obětí kyberšikany se mohou objevovat také sebevražedné tendence. Studie dokazují, že u obětí kyberšikany se vyskytuje až

dvakrát větší pravděpodobnost, že se pokusí o sebevraždu. Celkem 2 % obětí kyberšikany se začnou sebepoškozovat a 3 % obětí mají sebevražedné myšlenky (Černá, 2013, s. 93).

Ačkoli jsou příčiny šikany a kyberšikany takřka totožné, u dopadů se v určité míře liší. Černá (2013, s. 84 - 85) uvádí, že u kyberšikany jsou dopady mnohdy daleko fatálnější než u šikany. Jedná se především o skutečnost, že v případě kyberšikany se „publikum“ může neustále rozšiřovat. Závažná je také skutečnost, že se oběť kyberšikany nemá před agresory kam schovat. Její zesměšnění ji pronásleduje i doma a dochází tak ke ztrátě pocitu bezpečí.

V rámci dopadů v rodině se často jedná o problematickou situaci. Pokud jsou rodiče dostatečně zainteresovaní do technologie počítačů a mobilních telefonů a vědí, jak mají postupovat, pak je vše v pořádku. Rodiče ale nemusí být dostatečně digitálně gramotní. Pak může nastat situace, že rodiče neví, co dělat, jestliže se jejich dítě stane obětí kyberšikany. Pokud by rodiče, vlivem vlastní nevědomosti, měli sklon situaci bagatelizovat, může se stát, že se dítě ještě více uzavře a dojde u něho k sebeobviňování. Může se také stát, že rodič bude postupovat způsobem, že omezí dítěti přístup k technologiím, čímž však nezabrání v pokračování kyberšikany, ale pouze dosáhne toho, že bude dítě izolované a může dojít k jeho sociálnímu vyloučení, které situaci ještě zhorší (Černá, 2013, s. 98 – 99).

Co se týče dopadů v rámci školy, je časté, že vedení školy má tendenci se od celého problému distancovat. Nepřipouští si, že kyberšikana často souvisí k tradiční šikanou, která se často odehrává právě ve škole. Pokud škola nezasáhne a nevyvodí důsledky, je velice pravděpodobné, že kyberšikana bude pokračovat. Pokud škola zasáhne, avšak jen do takové míry, že omezí používání technologií u žáků, výsledkem bude pouze to, že oběť kyberšikany v budoucnu problém nenahlásí (Černá, 2013, s. 99).

Kyberšikana není v České republice trestným činem. Může však naplňovat skutkovou podstatu některých trestných činů. Jsou jimi například vydírání, stalking (nebezpečné pronásledování) nebo útisk (Rogers, 2011, s. 13). V trestním zákoně č. 140/1961 Sb. můžeme nalézt postih chování, které může být spojeno s kyberšikanou (Kyberšikana a její prevence, 2009, s. 24). Konkrétně se jedná

o §198 Hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení, § 198a Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod a o § 205 Šíření pornografie.

2.2 Příčiny a motivy kyberšikany a její projevy

Mezi nejčastější příčiny kyberšikanování patří odplata, kdy dochází k situacím, ve kterých se oběť klasické šikany touží pomstít agresorům. Využijí k tomu právě anonymitu kyberprostoru a rázem se z obětí stanou agresori. Zde lze spatřit překryv spolu s klasickou šikanou. Druhý důvod kyberšikanování, který agresori uvádějí, je cítit se sám/a lépe a mít možnost být někým jiný (Černá, 2013, s. 32).

Černá (2013, s. 83 - 84) uvádí, že jednou z příčin kyberšikany je nízké sebevědomí jak u agresorů, tak u obětí. V případě agresora se jedná o jedince, který má nízké sebevědomí, které si právě kyberšikanováním kompenzuje. Na druhou stranu méně sebevědomý jedinec se může ostatním jevit jako snadný terč kyberšikanování. Avšak šikana a kyberšikana je natolik úzce propojena, že příčiny se vesměs v obou případech shodují.

Černá (2013, s. 15) ve své publikaci také používá pojem *online disinhibice*, což představuje označení pro *ztrátu zábran v komunikaci*, které by ale v offline světě představovaly překážku pro takovéto chování. Jako příklad lze uvést situaci, kdy dítě pošle svou fotografii neznámému člověku. Disinhibici můžeme dělit na *neškodnou* (ta nám umožňuje projevit se tak, jak bychom chtěli, ale v offline světě bychom k takovému činu nenašli dostatek odvahy) a *nepříjemnou, otravnou* (ta zahrnuje hrubou kritiku, výhrůžky, apod.).

Projevy šikany a kyberšikany se v zásadě shodují. Nejčastěji se jedná o:

- Změny v chování či výkyvy nálady.
- Somatizaci – například bolesti hlavy, břicha, nechutenství, nespavost, noční můry.
- Vyhýbavé chování, oběť často tráví svůj volný čas o samotě.
- Zhoršení prospěchu.

Lze ale i přesto spatřovat určité typické projevy u dítěte, které je obětí kyberšikany:

- Změna práce dítěte s počítačem a mobilním telefonem. Především ve smyslu, že dítě, které dříve aktivně používalo mobilní telefon i počítač, se nyní této aktivitě vyhýbá.
- Při používání technologie, zejména pak při čtení zpráv a e-mailů, je na dítěti viditelná nervozita (Černá, 2013, s. 52).

2.3 Účastníci kyberšikany

U kyberšikany, podobně jako u šikany, se jedná o skupinový fenomén. Typologie oběti a agresora nemá v tomto případě však jasně stanovené charakteristiky. Obětí i agresorem se může stát doslova kdokoli. Je to ve většině případů podmíněno danou situací. Na rozdíl od klasické šikany, agresor v tomto případě nemusí být fyzicky statným jedincem, jelikož nedochází k fyzickému kontaktu a jeho identita může být díky kyberprostoru anonymní. Dá se však říci, že nejvíce ohroženou skupinou na internetu jsou dospívající jedinci a to především z toho důvodu, že cítí potřebu „jít s dobou“ a pokud by nebyli aktivními uživateli technologií, mohli by být ostatními označeni za „podivíny“ nebo by mohlo hrozit jejich sociální vyloučení z kolektivu.

Oběť

Za historicky první oběť kyberšikany lze považovat chlapce z USA (přezdívaný také jako „Star Wars Kid“), který natočil video, ve kterém nešťastně napodobuje postavu bojovníka ze svého oblíbeného filmu Star Wars. Toto video uniklo na internet a rázem se stalo virálem. Chlapec se dostal do centra pozornosti, stal se terčem posměchu a v následku na to se psychicky zhroutil. Druhou nejznámější obětí kyberšikany je čtrnáctiletá Anna z Polska. Dívku během výuky zesměšnil její spolužáci, kteří celý akt natáčeli na telefon. Dívka situaci neunesla a ještě ten samý den spáchala sebevraždu.

Pokud se oběť a agresor znají z reálného offline světa, typologie oběti kyberšikany se ve většině případů od typologie šikany nijak zvlášť neliší (Černá, 2013, s. 62). Avšak specifickou obětí v kyberprostoru je:

- Agresor klasické šikany, kterému se chtějí pomstít buď oběti klasické šikany, nebo někdo z přihlížejících, kterému se agresorovo chování přičítá.
- Jedinec, který nijak nevybočuje a je dokonce i oblíbený. Agresor se k takovému jedinci dostal přes online aplikaci (Černá, 2013, s. 62).

Šanci, že se jedinec stane obětí kyberšikany, zvyšuje i jeho aktivita na internetu. Čím více je online, tím větší je pravděpodobnost, že se stane terčem agresora. Zvláště pak, pokud navštěvuje rizikové prostředí na internetu (například extremistické chatové skupiny) či zveřejňuje citlivé osobní informace. Nejsou to však zaručené podmínky, které by zapříčiňovaly vznik kyberšikany. Tyto aspekty spíše vysvětlují, proč se oběť klasické šikany stane obětí také kyberšikany (Černá, 2013, s. 63 – 64).

Nelze přímo určit, zda jsou oběťmi častěji dívky nebo chlapci. I přes skutečnost, že se ve výzkumech objevuje majorita dívek, lze to připsat například zvýšené dívčí citlivosti na kyberšikanu (Černá, 2013, s. 69). Baker (2013, s. 7) v své publikaci uvádí dva „typy“ obětí kyberšikany:

- Pasivní oběť – vyznačuje se fyzickou slabostí, trpí úzkostmi, nízkým sebevědomím, osamělostí a nevyniká ve sportech.
- Proaktivní oběť – vyznačuje se provokativním chováním a problémy se sociální interakcí.

Agresor

Kyberagresoři, na rozdíl od klasické šikany, nejsou tolik impulzivní. Výzkumy uvádějí, že dokonce více než polovina kyberagresorů zahrnuje bývalé oběti klasické šikany. Ti si na internetu kompenzují jejich nedostatečně uspokojivé postavení v offline světě (Černá, 2013, s. 65). Agresoři si často neuvědomují důsledky svých činů. Berou to jako legraci a nevidí přímé důsledky svého jednání. Právě k tomu se váže pojem *kokpit efekt*.

Kokpit efekt označuje jednání, kdy agresor nevidí reálné důsledky svého chování na internetu - podobně jako letci, kteří shazují bomby na města pod sebou (Černá, 2013, s. 65).

Jelikož je kyberšikana formou nepřímé šikany, která je zpravidla připisována na konto dívkám, také kyberšikany se ve většině případů dopouštějí právě dívky, které nejčastěji urážlivě přispívají do diskuzí, komentují blogy, apod. Pokud jsou agresory chlapci, využívají ke kyberšikaně přímé nadávky, flaming, apod. (Černá, 2013, s. 68). Ačkoli se uvádí, že v případě kyberšikany je agresor anonymní, výsledky výzkumu Juvonenové a Grossové (s. 496 – 505, 2008) ukazují, že respondenti v 73 % svého „tyrana“ znali.

2.4 Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou

Zásadním rozdílem je forma kontaktu mezi agresorem a obětí. U šikany jsou aktéři v přímém kontaktu, tzv. „face to face“. Naopak u kyberšikany mezi sebou mají určitý odstup. Tento odstup dodává agresorovi jistou dávku anonymity, zapříčiňuje pocit beztrestnosti a minimalizuje pocit viny, jelikož agresor nevidí konkrétně, co své oběti způsobil. Ovšem ne vždy si agresor uvědomuje, že někomu ubližuje – může se jednat například o pokus o „vtip“, který se agresorovi vymkne kontrole.

Další rozdíl lze spatřovat v místě, kde šikana probíhá. Před šikanou, která se nejčastěji odehrává ve škole či na pracovišti, se oběť může schovat. Kdežto v případě kyberšikany není tento útek možný (Rogers, 2011, s. 32). Kyberšikana je všudypřítomná a pronásleduje jedince jak doma, tak cestou do obchodu, v kroužku, apod. Oběť se už nikde nedokáže cítit v bezpečí.

Rozdílem je také délka trvání. Šikana může trvat pár minut, kdežto kyberšikana trvá neustále (například se může jednat o ponižující video, které je umístěno na sociální síti).

Dopad šikany má formu především fyzických, ale také psychických následků. U kyberšikany převažují hlavně ty psychické. Jedná se o ztrátu pocitu bezpečí, ztrátu sebedůvěry, oběť je paranoidní a neví komu věřit, jelikož se potencionální agresor může skrývat v komkoli.

Rozdíl lze spatřovat také v tom, že u klasické šikany lze akt utnout, pokud většina skupiny vyjádří odmítavý postoj a dá najevo, že s tím nesouhlasí. Kdežto

u kyberšikany se lze opět odkázat na disinhibiční efekt, při kterém jedinec ztrácí veškeré zábrany a snáz porušuje normy (Černá, 2013, s. 59).

Kyberšikana a šikana se liší také v charakteru přihlížejících. V případě kyberšikany přihlížející nemusí oběť ani agresora znát. Navíc nejsou v přímém kontaktu s obětí a agresorem a tak mohou pouze sledovat zesměšňující video online, ačkoli k samotnému aktu došlo před pár dny. Kyberšikana, na rozdíl od šikany, není jediným aktem násilí. Zesměšňující videa jsou trvalá a snadno šířitelná (Černá, 2013, s. 74).

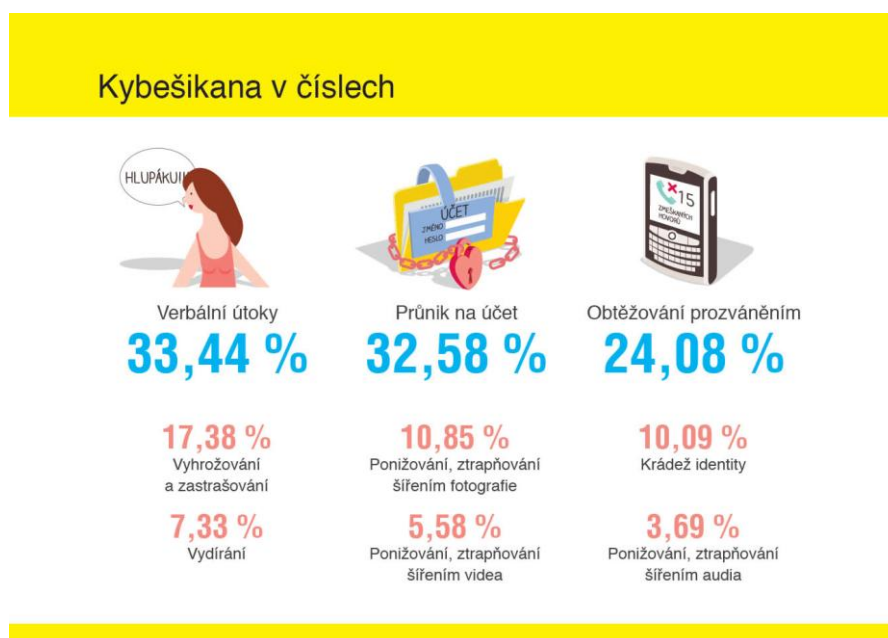
Kyberprostor je sám o sobě velmi specifickým prostorem. Oproti tradiční šikaně nabízí odlišnou škálu rizik. Mezi základní a nejnebezpečnější patří bezesporu (zdánlivá) anonymita uživatelů a dojem beztrestnosti (Vaničková a kolektiv, 2016, s. 26). Uživatelé mají pocit, že když budou své negativní chování ventilovat na internetu pod falešným jménem, nemůže se jim nic stát. Dodává jim to tak pocit svobody a nedotknutelnosti. Dalším rizikem je časová omezenost a opakovaná sekundární traumatizace (Vaničková a kolektiv, 2016, s. 26), při které obětem kyberšikany hrozí opakované prožívání zesměšnění své vlastní osoby. K tomuto riziku se vážou také široké společenské dopady, kdy se danému videu či fotografii dostává obrovské publicity. V neposlední řadě je velkým rizikem kyberprostoru minimální ochrana dětských uživatelů ze strany provozovatelů online služeb, nedostatečná ochrana osobních dat a také skutečnost, že majoritní online obsah je určen pro dospělou populaci a tak je dítě vystaveno nevhodnému a ohrožujícímu obsahu (Vaničková a kolektiv, 2016, s. 26).

2.5 Výskyt kyberšikany v České republice

Dle statistického výzkumu, jenž probíhal pod záštitou projektu EU Kids Online II, se ukázalo, že v České republice, při komparaci s jinými státy Evropské Unie, je výskyt kyberšikany o něco vyšší než v jiných zemích. V České republice se kyberšikana pohybuje okolo 8 %, kdežto v průměru v ostatních zemích, je to okolo 6 %. Tento výzkum byl prováděn u dětí ve věku od 9 do 16 let, které mají přístup k internetu (Černá, 2013, s. 43).

Výzkumy v rámci projektu E-Bezpečí ukázaly, že téměř každé druhé dítě v České republice se setkalo s kyberšikanou. Jako nejčastější formy respondenti uváděli SMS nebo MMS, e-mail, chatroomy a sociální sítě (AXA, 2014, online). Lze předpokládat, že vlivem rozmachu sociálních sítí, jako například Facebooku či kanálu Youtube, bude tato forma do budoucna ještě více využívána agresory.

Největší výzkum rizikového chování dětí na internetu v České republice realizoval projekt E-bezpečí v roce 2013. Do tohoto projektu se zapojilo 21 000 dětí ve věku 11 až 17 let. Výsledky ukázaly, že až 51 % respondentů má zkušenost s některou z forem kyberšikany. Následující tabulka ukazuje, jaké formy a v kolika procentech jsou nejčastější.

Zdroj: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/700-s-kybersikanou-ma-zkusenost-vice-jak-51-procent-deti>

Následující tabulka zobrazuje, s jakými problémy se děti svěřují rodičům a učitelům. V případě vydírání a zastrasování by se dotazovaní spíše svěřili rodičům, ale ani procento u učitelů není zanedbatelné. To je dle mého názoru důkazem toho, že pokud bude ve škole pěstováno klima bezpečí a učitelé budou s dětmi o tomto problému vést diskuzi, je větší pravděpodobnost, že žáci nebudou mít strach svěřit se také pedagogům.

Kybešikana – rodiče a učitelé

Rodičům by se děti svěřily nejčastěji s těmito projevy kyberšikany:

U **učitelů** byla situace obdobná:

Zdroj:

http://www.bezpecnyinternet.cz/ke-stazeni/bezpecny_internet_prezentace.pdf

V rámci projektu Minimalizace šikany se uskutečnil výzkum v roce 2009, jehož cílem bylo popsat současnou situaci v oblasti kyberšikany u dětí. Zúčastnily se ho děti ve věku 8 až 15 let u 1 004 respondentů. Respondenti v 10 % případech uvedli, že se stali obětí kyberšikany. Pouze 8 % dětí by se svěřilo učitelům a rodičům v 31 %. Při komparaci s výsledky z roku 2015 můžeme pozorovat značný nárůst a to jak u počtu obětí, tak i v důvěře v učitele a rodiče (Minimalizace šikany, online).

3. CHARAKTERISTIKA ŽÁKŮ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

V kontextu s praktickou částí diplomové práce je důležité definovat a objasnit pojem „žák druhého stupně základní školy“. Zvláště pak jaké jsou jeho vývojové zvláštnosti, co ho nejvíce ovlivňuje, jaké u něho převládají emoce, apod. Těmto vývojovým specifikům se věnuje právě třetí kapitola.

3.1 Žák druhého stupně základní školy

„Být normální v období dospívání je samo o sobě nenormální. Adolescent se může během dospívání chovat nekonzistentně a nepředvídatelně, může trpět, ale terapii nepotřebuje. Jsou to spíše rodiče, kteří potřebují pomoc, aby se dokázali s dospíváním svých dětí vyrovnat.“ Anna Freudová (Thorová, s. 414).

Dle Kurice (2001, s. 95) patří žák druhého stupně do vývojového stádia *puberty*, které se časově vymezuje dolní hranicí od 10. až 11. roku a 14. až 15. rokem jako horní hranicí. Pubertu definuje jako období tělesného a duševního vývoje, které je ukončeno až pohlavní zralostí. Zmiňuje také pojem „předpuberta“, což je fáze vývoje, která je přípravnou fází puberty.

Blatný (2016, s. 100) uvádí, že druhý stupeň základní školy je období, které spadá pod vývojové stadium zvané *adolescence*. Konkrétně se jedná o jeho první polovinu, pro kterou se používá označení *pubescence* či *raná adolescence*. Pubescence je charakterizována biologickým dospíváním, při kterém dochází k tělesným a psychickým změnám a bývá označováno za nejbouřlivější vývojovou etapu. Druhá polovina období *adolescence* probíhá při studiu na střední škole.

Naopak Macek (1999, s. 12) rozděluje *adolescenci* na tři fáze:

- časnou *adolescenci* – od 10 do 13 let
- střední *adolescenci* – od 14 do 16 let
- pozdní *adolescenci* – od 17 do 20 let či déle.

Čížková (2003, s. 29) uvádí, že pro období *pubescence* je příznačná vývojová etapa nazývaná „*Identita*“, která se soustředí na hledání odpovědí na otázky smyslu života, hledání vlastního já a své role ve společnosti. Dle Macka (2001,

s. 20) je právě dosažení identity základním úkolem celého období adolescence. Petr Macek identitu chápe jako „*pocit a zážitek vlastního já*“ a pocit vlastní totožnosti (Hřebíčková, 2001, s. 51).

V období adolescence dochází také ke změnám emocionálním, při kterých nastává přeměna v oblasti citů a prožívání. Typické jsou pro toto období citové výkyvy, které jsou nepředvídatelné, jelikož u jedince v tomto stadiu dochází k mnoha změnám. Tyto změny se u dítěte projevují právě zvýšenou náladovostí, kterou sám jedinec nedokáže příliš ovládat. Často dochází i k situacím, ve kterých dítě reaguje „*jako by bylo o pár let mladší*“ (Carr – Gregg, Shale, 2010, s. 18 – 19). Pro toto období je také charakteristické až extrémní projevování citů, neakceptování kritiky své osoby a časté idealizování romantických vztahů. Pro dospívající je rovněž charakteristická vyšší senzitivita a zkreslená představa o sobě samém. Ta se projevuje tím, že mladí lidé věří, že jsou pro ostatní důležití stejně, jako jsou důležití sami pro sebe (Blatný, 2016, s. 103). Typické je bilancování mezi pocity méněcennosti a narcismem (Thorová, 2015, s. 432).

Důvodem zranitelnější psychiky jsou intenzivnější emoce a „*pomaleji se rozvíjející regulační dovednosti*“. I proto se u adolescentů častěji vyskytuje rizikové chování v podobě kriminality, experimentování s drogami, psychiatrických onemocnění, sebepoškozování a také sebevražd. Takové chování má své vrcholové období často v 14. až 15. roku života (Thorová, 2015, s. 430).

Na vývoj každého jedince mají vliv také *krize*, což jsou „*reakce na nestandardní situace*“. Krize však nepředstavují pouze něco negativního, ale v životě člověka hrají také pozitivní roli. Díky krizi se člověk stává zkušenějším, více odolnějším a posouvá se na vyšší vývojovou úroveň. Krize v negativním slova smyslu může představovat například rozvod, přírodní katastrofu či teroristický útok (Thorová, 2015, s. 35). Z hlediska věkové zvláštnosti rozlišujeme tzv. *tranzitorní* typ krizí, který je typický pro dané věkové období. V závislosti na zaměření diplomové práce je důležité zmínit krizi *pubertální*, krizi *dospívání* a krizi *identity* - při té okolo dvanácti až čtrnácti let dochází ke zvyšování samostatnosti, přijímání nových rolí a vyžadování vyšší míry autonomie. Při této krizi často dochází ke konfliktu mezi závislostí na rodičích a zároveň touhou a potřebou osamostatnit se (Thorová, 2015, s. 37). S tím souvisí

také přeměna vztahu dospívajících k rodičům. Zejména v tomto období je typické, že dospívající jsou ke svým rodičům vysoce kritičtí (vůči vrstevníkům jsou naopak téměř nekritičtí) a vadí jim jejich přehnaná starostlivost (Blatný, 2016, s. 106 – 107).

Ačkoli se jedinci v tomto období touží osamostatnit, ona nezávislost na rodičích je často jen pouhou pózou před vrstevníky (Blatný, 2016, s. 107). Nezávislost na rodičích je projevoována právě jejich napodobováním, zejména pak v oblasti kouření, pití alkoholu či používání vulgarismů (Binarová, 2003, s. 109). Aby vývoj dítěte směřoval žádoucím směrem, je důležité, aby rodiče věnovali dítěti dostatek pozornosti, povzbuzovali ho ke školnímu úspěchu, stanovovali hranice, pravidla a pomáhali mu při rozhodování (Thorová, 2015, s. 417). Dospívající, ač se snaží získat autonomii a identifikace s rodiči je velice nízká, jsou na rodičích i přes to závislí a potřebují je.

Zajímavé jsou výsledky studií, při kterých se adolescenti srovnávali s dospělými. Ve srovnání s dospělými se popisují jako „*neurotičtější, extravertovanější, otevřenější vůči zkušenostem, méně přívětiví a méně svědomití*“ (Hřebíčková, 2001, s. 54).

3.2 Sebehodnocení

Při budování sebevědomí je právě dospívání klíčovým a zároveň kritickým obdobím. Zatímco v dětství se naše sebehodnocení zakládá na posuzování jinými, nejčastěji rodiči, učiteli či přáteli (Gajdošová, Herényiová, 2006, s. 243), u dětí starších 10 let je typické, že jejich sebehodnocení probíhá na základě srovnávání svého výkonu a chování s ostatními vrstevníky. Odborná literatura uvádí, že pokud je dítě delší dobu negativně hodnoceno v rámci svého školního výkonu nebo je negativně vnímáno spolužáky, je nutné, aby se s tím vyrovnalo. Ono vyrovnání ale závisí na jeho vlastním sebevědomí a sebehodnocení. Pokud má dítě zdravé sebevědomí, vyrovná se ve většině případů s negativním hodnocením lépe. V opačném případě hrozí, že dítě využije tzv. *obranných reakcí*. Obranné reakce mohou mít charakter *úniku*, což v praxi představuje například záškoláctví, rezignaci ze strany dítěte, nepřijetí negativní informace či somatizaci. Obranná reakce může mít také formu *agresivní* obrany. V takovém případě může agresivní

jednání dítěti poskytnout větší sebevědomí, které postrádá nebo pomocí agrese překoná svou nejistotu. Touto formou obranné reakce si děti nejčastěji „vybíjejí“ své neúspěchy na spolužácích (Vágnerová, 2005, s. 24 – 26).

Vývoj sebehodnocení a sebeúcty je velmi individuální. Určující je především míra resilience neboli odolnosti. Děti s vyšší mírou resilience nejsou natolik ohroženy negativními zkušenostmi. Je u nich dokonce pravděpodobné, že to na jejich sebeúctě nezanechá žádné následky (Thorová, 2015, s. 293).

Blatný (2016, s. 105) uvádí, že v dospívání má nejsilnější vliv na sebeúctu tělesný vzhled a obliba u vrstevníků. Pomocí výzkumů bylo zjištěno, že 70 % celkové sebeúcty je připisováno právě fyzickému vzhledu, naopak školní či sportovní úspěšnost měly zanedbatelný význam.

Zdravé sebevědomí je u dětí zejména v tomto vývojovém období velice důležité pro jejich budoucí vývoj. Je třeba klást důraz na to, aby si děti dokázaly samy sebe uvědomovat, ovládat své emoce a aby byly schopny motivace a empatie. Stěžejní je, aby poznávaly nejen své pozitivní stránky, ale také ty negativní a dokázaly je přijmout. Přijmout vlastní pocity a to, jací skutečně jsou. Důležité je také rozvíjet interpersonální inteligenci a pěstovat u dětí schopnosti jako rozpoznávat náladu, temperament, motivaci a potřeby jiných lidí a učit je vhodným způsobem na ně reagovat (Gajdošová, Herényiová, 2006, s. 243).

3.3 Vrstevnické vztahy

Thorová (2015, s. 421) ve své publikaci uvádí, že jedním z rizikových faktorů pro budoucí vývoj jedince je osamělost. Z toho lze usuzovat, že právě dobré vrstevnické vztahy, zejména v období adolescence, jsou pro jedince jedním z nejdůležitějších aspektů života a mají na jejich osobnostní a sociální vývoj velký vliv.

Názory na vrstevnické vztahy odborníků se však liší. Někteří zastávají názor, že vrstevníci jsou „vývojovou výhodou“, jiní je považují za mnohem důležitější součást života a dodávají, že mohou být ve vývoji podstatnější než výchova rodičů (Thorová, 2015, s. 197). Lze říci, že vrstevnické vztahy jsou důležitým

aspektem, nicméně mnoho základních hodnot si každý z nás již „přejímá z domova“. Macek (1999, s. 69 - 71) ve své publikaci uvádí, že mnoho studií dokazuje, že dospívající jedinci „*se svou hodnotovou orientací více podobají vlastním rodičům, než svým přátelům*“. Dodává také, že velký vliv v rodině mají starší sourozenci. Pokud dospívající vnímají své starší sourozence více jako součást rodiny, než „jen“ jako člena stejné generace, roste také vliv rodičů. Lze tedy konstatovat, že vliv rodiny je nezanedbatelným ukazatelem.

Vrstevnické vztahy jsou pro dítě o to důležitější, pokud vyrůstá v dysfunkční rodině. Právě v této situaci pak dítě hledá oporu v partě, ve které si s vrstevníky více rozumí a často mají stejné zájmy a priority (Thorová, 2015, s. 197). V období puberty se vliv vrstevníků a part rapidně zvyšuje. Blatný (2016, s. 107) uvádí, že k nejdůležitějším sociálním potřebám v dospívání patří přijetí vrstevnickou skupinou. Každý touží po uznání, přizpůsobuje své chování partě a cítí potřebu ztotožnit se. Ztotožnit se především s partou, která má určitou prestiž a moc. Být součástí takového seskupení dodává jedinci sebevědomí a pocit jistoty. V tomto období dětem u druhých imponují vlastnosti jako je schopnost prosadit se, nedostatek soucitu či fyzická síla. Zajímavé je, že tato fyzická síla je často ovlivněna mediální obrazem superhrdinů, kteří jsou jedineční především svojí silou. Právě fyzická síla je v pubertě často tím hlavním rysem prestiže. Obecně lze tvrdit, že pro členství v takové skupině, která propaguje násilí, je klíčová potřeba experimentovat s dominantními rolemi (Vágnerová, 2005, s. 197 - 199).

S věkem se zvyšuje počet kamarádů a také doba strávená v jejich společnosti. Dospívající tráví s vrstevníky až dvojnásobek volného času oproti času, který stráví s rodiči (Blatný, 2016, s. 107). Kamarádství právě v tomto období nabírá mnohem větší hodnotu a pro jedince se stává důležitým především vzájemný respekt, empatie, podpora a důvěra. Dospívající se mnohem více svěřují kamarádům, především pak dívky (Thorová, 2015, s. 198). Obecně lze říci, že jsou vztahy mezi vrstevníky v období dospívání mnohem hlubší a emočně bouřlivější (Thorová, 2015, s. 421).

Vlivem rozvoje technologií je pro dnešní dobu příznačné, že se tyto *vztahy* přesunuly z reálného offline života také na internet. Internet nabízí sociální sítě a různá diskuzní fóra, ve kterých se utváří virtuální komunity, prostřednictvím

kterých mohou uživatelé komunikovat a vyměňovat si názory. Jedinec si díky tomu může utvářet svou identitu právě díky virtuálnímu členství s danou skupinou. Jak je známo, jsou to především sociální sítě, kde si dítě školního věku upevňuje mezilidské vztahy.

Díky kyberprostoru se jedinci mohou cítit méně zranitelní, anonymní, s vidinou kdykoli a jakkoli komunikaci ukončit, pokud jim bude nepříjemná. Tyto online skupiny však zpravidla navštěvují především dospívající ve věku 15 až 17 let s cílem, aby si prohloubili své vlastní názory. Mladší děti na internetu přednostně láká „*atraktivní sebezprezentace, jednoduchá společenská konverzace a pasivní získávání informací*“. Internet může sloužit také k osobnímu růstu a děti na něm nalézají určitou formu podpory. Na druhou stranu, toto médium skýtá nebezpečí v podobě kyberšikany (Thorová, 2015, s. 423 - 424).

3.4 Vrstevnické vztahy ve školní třídě

Každý má v nějaké skupině určitou roli, která ovlivňuje jeho budoucí vývoj. Tak je tomu především ve školní třídě, ve které každý z nás strávil během dospívání nejvíce času.

Školní třída je malá sociální skupina, ve které probíhá socializace jedince. Na základě aspektů jako je koheze skupiny, integrita a školní úspěšnost, se formují vztahy mezi žáky. V rámci kolektivu se utváří nejen formální struktury, ale rovněž i ty neformální, které se navzájem ovlivňují (Gajdošová, Herényiová, 2006, s. 109 – 110). Neformální struktura skupiny se utváří na základě faktorů jako je prospěch, vzhled, schopnosti, věk a statusy žáků dané skupiny. Těmito statusy jsou:

- hvězdy,
- přijatí a upřednostňovaní,
- nepřijatí,
- odmítaní a izolovaní.

Mezi *odmítané* spolužáky patří často jedinci, kteří jsou označováni jako „šprtí“ či ti, kteří jsou učiteli vyzdvihováni před ostatními. Mezi odmítané také častěji patří žáci s tělesným handicapem. Naopak za *hvězdy* jsou často kolektivem

považováni ti, kteří jsou lepší, chytřejší a aktivnější než jsou ostatní. Na základě školní výkonnosti, sociometrického statutu či postojů a zájmu, si žáci ve třídě vytvářejí tzv. podskupiny. Takovéto podskupiny mohou být hrozbou a ohrožují vztahy, jelikož vzniká tzv. „elitářství“ (Gajdošová, Herényiová, 2006, s. 110 - 111).

Pro dospívající je ve školním prostředí důležité především budování sociálních vztahů a také skutečnost, zda je mezi sebe ostatní přijali. Pro to, aby bylo dítě úspěšně přijato v kolektivu, existují určité klíčové faktory a to upřímnost, dominance, vychytralost, fyzická zdatnost a atraktivita. Pokud jedinec těmito charakteristikami disponuje, je vysoce pravděpodobné, že bude okolím přijat a obdivován. V opačném případě dojde k jeho vyloučení ze skupiny. V tom okamžiku je hrozbou podpora negativního chování – kriminalita, agresivita či zneužívání látek. Zhruba okolo 15. roku jsou dospívající nejnáchylnější ke kriminalitě (Thorová, 2015, s. 198).

4. PREVENCE KYBERŠIKANY

Čtvrtá kapitola se věnuje prevenci. Ta je zde zprvu popsána obecně a následně je pozornost zaměřena na to, jaké jsou možnosti prevence na poli rodiny a na poli školy. V neposlední řadě je zde zmíněno několik stěžejních projektů a organizací, které se specializují na pomoc obětem kyberšikany.

Pojem *prevence* pochází z latiny a nese v sobě význam obrany či ochrany. Od konce 50. let rozlišujeme prevenci primární a sekundární (Nuv, 2011 – 2017). Odborná literatura nabízí také třetí dělení - terciární prevence.

Prevence rizikového chování se zaměřuje na předcházení vzniku nežádoucího chování či snížení jeho negativních dopadů v případě, že již takovéto chování vzniklo. Aby byla prevence efektivní, měla by se odehrávat jak na poli *rodiny*, tak ve *škole* a ostatních *organizací*. V návaznosti na místa preventivního působení popsala Světová zdravotnická organizace tzv. *ekologický model prevence násilí*, který interpretuje myšlenku, že pokud chceme předejít vzniku násilí, tak je důležité, aby prevence fungovala na všech rovinách „mnohvrstvého ekosystému“, jehož jsou děti a jejich rodiny součástí. Jedná se tedy o to, aby prevence působila jak v *makrosystému* (společnost, komunita), tak v *exosystému* (škola, primární zdravotnická péče, sociální služby), v *mikrosystému* (rodina) a také v *ontogenetické rovině* (dítě, pachatel) (Vaníčková a kol., 2016, s. 6).

Prevenci obecně rozdělujeme na:

- **Primární** prevenci, jejíž podstatou je předejít vzniku rizikového chování u osob, u kterých se ještě nevyskytlo. „*Dle MŠMT (2010) je primární prevence v širším slova smyslu výchova ke zdravému životnímu stylu a k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací osobnosti.*“
- **Sekundární** prevenci, která má za cíl předcházet rozvoji a přetrvávání rizikového chování u jedinců, kteří jsou rizikovým chováním již ohroženi.
- **Terciární** prevenci, která se snaží předcházet zdravotním či sociálním potížím, které vznikly v důsledku rizikového chování (NUV, 2011 - 2018, online).

Prevence rizikového chování by dle Vaníčkové (2016, s. 33 - 34) měla být:

- Kontinuální – tzn. dlouhodobá. Jednorázové akce dle Vaníčkové ztrácí na efektivnosti.
- Komplexní – měla by zahrnovat programy, které budou pomáhat žákům čelit sociálnímu tlaku, zkvalitnit komunikaci, zvládat konflikty a stres, odmítat návykové látky a zároveň zvyšovat jejich zdravé sebevědomí. Tato témata by měla být nedílnou součástí výuky.

Rodina a **škola** jsou důležitými sociálními skupinami, ve kterých probíhá socializace. Hrají tedy klíčovou roli v rámci prevence rizikového chování, jelikož v nich každý z nás přebírá základní hodnoty, názory a utváří se také jeho postoj ve skupinách.

4.1 Prevence a intervence na poli rodiny

Kraus (2008, s. 79 - 82) uvádí, že rodina je nenahraditelnou institucí, která má tu jedinečnou vlastnost, že dokáže ovlivňovat rozvoj osobnosti. Je to právě socializačně-výchovná funkce rodiny, jež učí dítě přizpůsobovat se a respektovat odlišné názory ostatních.

Rodiče by měli být především svému dítěti kladným vzorem v chování, měli by trávit volný čas společně s dětmi, stanovit si pravidla a dělbu práce v domácnosti a především by měli eliminovat fyzické tresty a násilí. Klíčová je dle mého názoru *komunikace* – tedy pravidelně mluvit s dětmi o jejich aktivitě na internetu. Právě to může napomoci k tomu, že se dítě nebude bát přijít a svěřit se, když se vyskytne problém. Dá se očekávat, že ve funkční rodině nebude mít dítě strach hledat pomoc právě u rodičů nebo u sourozenců.

Rizikové faktory na úrovni rodiny:

- Nedostatečné povědomí rodičů o používání internetu.
- Absence zájmu rodičů o činnost jejich dětí na internetu.
- Přísné zákazy k užívání technologií a sociálních sítí.

- V neposlední řadě je rizikovým faktorem pracovní vytíženost rodičů a s tím spojen nedostatek času pro kontrolu a komunikaci (Vaníčková, 2016, s. 25).

Rodiče by při zjištění, že je jejich dítě kyberšikanováno, neměli dítěti primárně zakázat používat technologie - tím by mu pouze uškodili, jelikož by mohlo dojít k jeho sociálnímu vyloučení. Dítě by pak mohlo pocítit, že to ono je trestáno, a ne agresori.

Co by rodiče naopak měli udělat pro prevenci kyberšikanů:

- Vzdělávat dítě v bezpečném nastavování hesel a soukromí na internetu.
- Vychovávat dítě k ochraně vlastních práv a také v respektování práv ostatních.
- Vychovávat dítě k určité resilienci a zvládání stresu.
- Rodiče by měli být ochotni přijmout roli „žáka“ a nechat se dítětem poučit o novinkách na internetu (Vaníčková a kolektiv, 2016, s. 29).

Pokud se rodiče dozví, že je jejich dítě obětí kyberšikanů, je důležité, aby dodržovali jisté zásady. Těmi jsou:

- Ukončit komunikaci s agresorem.
- Nereagovat a neodpovídat agresorovi. Nesnažit se s agresorem nějak domluvit.
- Zamezit agresorovi přístup k dítěti.
- Uchovat důkazy – například pomocí klávesy Printscreen.
- Uložit či vytisknout e-maily, textové zprávy, internetové stránky jako důkazní materiál.
- Oznámit útok a obrátit se na odborníky.
- Kontaktovat školu a specializovaná pracoviště (Rogers, 2011, s. 9 – 10).

Rodiče mohou také využít postupů *technického řešení* kyberšikanů, jež zahrnuje tyto kroky:

- Zablokovat e-mailovou adresu.
- Zablokovat uživatele na daných stránkách.
- Nahlásit závadný/ubližující obsah administrátorovi stránky.

- Přestat používat dané virtuální prostředí či vytvořit nový účet a důkladně ho zabezpečit.
- Zablokovat konkrétní telefonní číslo.
- Nahlásit obtěžující účet administrátorům webových stránek (Černá, 2013, s. 130 – 131).

Pokud by technické řešení situaci nepomohlo nebo by si rodiče nebyli jisti, zda postupují správně, je vhodné vyhledat pomoc odborníků - například se mohou obrátit na Policii ČR.

4.2 Prevence a intervence na poli školy

Jednou z funkcí školy, kterou lze považovat za stěžejní v rámci prevence rizikového chování, je dle Krause (2008, s. 102) funkce socializační. Hlavním úkolem této funkce je vyzbrojit mladé jedince schopností odolávat nástrahám moderní společnosti, zodpovědností za své chování a v neposlední řadě probudit v nich potřebnou míru solidarity. Aby byla prevence efektivní, je důležité téma šikan a kyberšikan zahrnout do primární prevence, která je realizovaná prostřednictvím preventivního programu dané školy. Díky tomu bude umožněno žákům dozvědět se přímo ve vyučování více informací o dané problematice (Blažková, 2011).

Ač se kyberšikana nemusí odehrávat bezprostředně na půdě školy, je velká pravděpodobnost, že bude spjatá se školní šikanou. Proto je důležité zvyšovat povědomí žáků o této problematice. I přes to, že zvyšování povědomí nevede přímo ke snížení výskytu kyberšikan, tak seznámení s důsledky kyberšikan může napomoci dospívajícím uvědomit si, proč je důležitým chránit na internetu své soukromí (Černá, 2013, s. 133). Je také podstatné učit děti tomu, aby věděly, že mají respektovat ostatní uživatele sociálních sítí. Učitelé by měli mít neustále na paměti, že důvěra mezi nimi a žáky může být při řešení kyberšikan klíčová.

Vaničková (2016, s. 24 - 25) mezi rizikové faktory na úrovni školy řadí:

- Nízké povědomí pedagogických pracovníků o rizicích online komunikace.
- Absence výchovy k bezpečnému a etickému užívání internetu ve výuce ZŠ a SŠ.
- Absence prevence elektronického násilí.
- Malá péče o rozvoj pozitivních skupinových vztahů.
- Absence monitoringu dynamiky skupin a sociometrie.

Jednu z nejdůležitějších rolí zastává školní psycholog, jehož úkolem je mapovat sociální klima ve školní třídě, spolupracovat na tvorbě preventivních strategií, poskytovat krizovou intervenci a pomáhat žákům zvládat náročné životní situace (Vaničková a kolektiv, 2016, s. 14). I přes to, že kyberšikana přesahuje hranice školy, tak i pedagogové by se měli podílet na pomoci kyberšikanovanému žákovi a to formou:

- Pokud kyberšikana zasahuje žáky během vyučování, musí zajistit přímou léčbu. Školní metodik prevence rozhodne, zda je to v jeho kompetencích či kontaktuje odborníka.
- Pokud kyberšikana nezasahuje žáky během vyučování, může pedagog „pouze“ zajistit pomoc ohroženým žákům. Tuto pomoc lze zprostředkovat pomocí osvětových přednášek, aby žáci věděli, jak se mohou ochránit před kyberšikanou, jak zajistit důkazy a na koho se mohou s tímto problémem obrátit (Rogers, 2011, s. 10).

Pokud se žák svěřil, že je obětí kyberšikany, tak by měl pedagog nejprve zmapovat, jak k tomu docházelo – tzn. kdo je agresorem, jakým způsobem ke kyberšikanování docházelo, zda o tom ve třídě někdo věděl, jak často k tomu docházelo. Pokud je kyberšikana v takovém stádiu, že se opakuje a jsou do ní zapojeni žáci školy, postupuje se stejně jako u klasické šikany. Školy mohou využít intervenční programy či mohou spolupracovat s odborníky - například s psychologem (Černá, 2013, s. 136). Pokud je agresorem někdo neznámý, může pedagog navázat spolupráci s administrátory webových stránek, snažit se zablokovat agresorův účet, apod. Pokud se kyberšikana neodehrává přímo ve škole, tak jí není povinná řešit. Pokud ale ano, tak by měla škola zavést určitá opatření či přizvat odborníky.

Základní principy prevence na úrovni školy:

Vaničková (2016, s. 27) uvádí jako základní principy prevence na úrovni školy tyto kroky:

- „*Technické zajištění online bezpečnosti pro žáky,*
- *školní řád a další předpisy s jasnou deklarací nepřijatelnosti elektronického násilí mezi žáky včetně postihů,*
- *integrace tématu do školního vzdělávacího programu, soutěže, modelové postupy,*
- *spolupráce s provozovateli online služeb a neziskových organizací,*
- *tvorba sociálního klimatu školy, participace dětí,*
- *vzdělávání a spolupráce s rodiči,*
- *další vzdělávání pedagogických pracovníků,*
- *určení a proškolení osoby zodpovědné za online bezpečnost a prevenci,*
- *kontakt se záchrannou sítí pomáhajících subjektů,*
- *školní strategie pro rozvoj bezpečnosti a kompetencí žáků v kyberprostoru.“*

Dále je školám doporučováno stanovit pravidla používání mobilních telefonů a internetu ve školním řádu, zařadit téma kyberšikany do Minimálního preventivního programu, seznámit žáky s organizacemi, na které by se mohli v případě kyberšikany obrátit a sledovat neoficiální třídní a školní internetové stránky.

Minimální preventivní program

V rámci prevence nejen kyberšikany, ale obecně rizikového chování žáků, má každá škola povinnost řídit se Minimálním preventivním programem, což je základní strategický dokument prevence.

Jeho stěžejními body jsou:

- Demokratická participace dětí na životě školy.
- Školní osnovy (Rámcový vzdělávací program) – zavádění nových forem výuky, výchova ke zdravému životnímu stylu.
- Podpora resilience dětí, lekce asertivity, techniky zvládání stresu, relaxace, jóga.

- Zařazení výchovné dramatiky, jejímž stěžejním úkolem je osobnostní a sociální rozvoj žáků. Děti zde mají možnost uplatnit vlastní tvořivost, samostatné myšlení, nacvičují různé způsoby komunikace, kontaktu a kooperace, učí se empatii.
- Pestrá nabídka zájmových a vzdělávacích aktivit.
- Kurzy pro učitele, které jsou zaměřené na rozvoj osobnosti, prevenci syndromu vyhoření, kurzy ke včasné detekci a identifikaci známek šikany a násilí.
- Podpora a motivace rodičů účastnit se školního dění.
- Nabídka vzdělávacích programů pro rodičovskou veřejnost, která je zaměřená na rozvoj jejich rodičovských kompetencí.
- Spolupráce s odbornými pracovišti a zřizování poraden či intervenčních pracovišť přímo v prostorách školy (Vaničková a kolektiv, 2016, s. 13).

Na prevenci v prostorách školy se může podílet také Městská policie, která nabízí širokou škálu vzdělávacích programů. Tyto programy nabízí pro první až pro deváté třídy na téma:

- „Malý Pět'a sám doma“ – rizikové a bezpečné chování,
- *Bezpečné chování v elektronickém světě,*
- Šikana a násilí v dětském kolektivu,
- *Kyberšikana a právní ochrana – Bezpečný svět internetu,*
- Partnerské násilí,
- *Právní vědomí, ochrana osobnosti,*
- Rizikové chování (Vaničková a kolektiv, 2016, s. 35).

Policie České republiky se v rámci prevence podílí na projektu „*Bud' v bezpečí*“. Primárním cílem tohoto projektu je vytvořit systém informování pedagogů v oblasti kyberšikany a kyberkriminality prostřednictvím „Newsletteru“, který bude na webových stránkách Policie ČR každý měsíc přinášet novinky z oblasti výzkumu a vývoje problematiky kyberšikany. Druhým cílem projektu je vybudovat vazbu mezi školami, školskými zařízeními a Policií ČR (Policie.cz, 2017, online).

4.3 Kde hledat pomoc?

Kromě rodiny či pedagogických pracovníků může jedinec hledat pomoc také na internetu. Ačkoli se díky rozvoji internetu a moderních technologií rozšířil fenomén kyberšikany, paradoxně právě na internetu může oběť najít celou řadu návodů, projektů či webů, které se zabývají kyberšikanou, nabízejí pomoc či se zaměřují na prevenci rizik spojených s online světem. Některé jsou využívány pouze školami, jiné jsou dostupné všem uživatelům internetu. Zmíněny jsou také projekty, které se zaměřují na preventivní působení proti kyberšikaně či šikaně.

Bezpečnýinternet.cz – partnery tohoto projektu jsou Česká spořitelna, Microsoft a Seznam.cz. Cílem projektu je poukázat na rizika, která souvisejí s používáním internetu a také ukázat způsoby, jak se těmto rizikům bránit. Klíčovým je vytvářet u uživatelů správné návyky internetové bezpečnosti (Prevence kriminality v České republice, 2018, online).

E – bezpečí – celorepublikový projekt zaměřený na prevenci, vzdělávání, intervenci, osvětu a výzkum ve spojitosti s rizikovým chováním na internetu. Je realizován Centrem prevence rizikové virtuální komunikace. Zaměřuje se na problematiku kyberšikany, sextingu, kybergroomingu, kyberstalkingu a stalkingu, rizik sociálních sítí, hoaxy, spamu a zneužití osobních údajů v prostředí elektronických médií. Základním východiskem jsou přednášky, besedy či preventivní vzdělávací akce. Tento projekt funguje od roku 2008 a v současnosti pomáhá všem, kteří se dostali díky některému z online nebezpečí do obtížné situace. Spolupracuje také s Policií ČR (Rozhodni se sám – prevence přímo pro děti, 2008 - 2017, online).

Školní informační kanál – nabízí novou formu komunikace s žáky a studenty pomocí moderní technologie. Prostřednictvím vzdělávacích videospotů, vysílaných pomocí sítí školních obrazovek, jež jsou umístěny ve stovkách škol v České republice, dochází k podpoře prevence rizikových jevů. Žáci se tak učí více respektovat druhé, uplatňovat svá práva a rozvíjet vnímavost a vztahy k lidem a k přírodě (ŠIK CZ, 2014, online).

Linka bezpečí – je poskytována 24 hodin denně a zdarma pro děti, mládež a studující do 26 let. Obrátit se na tuto linku může člověk s jakýmkoli problémem,

zcela anonymně a to prostřednictvím telefonu nebo zprávy na webu (Linka Bezpečí, online).

Nenávist na internet nepatří – do tohoto projektu se zapojila celá řada škol. Každá ze zúčastněných škol vybrala jednu třídu a ta zrealizovala divadelní představení na téma kyberšikana, které pak předváděla přímo na půdě školy. Projekt probíhal od roku 2014 do dubna 2016 (Prevence kriminality v České republice, 2018, online).

Nebud' obět' – prostřednictvím projektů, akcí, přednášek a školení se snaží chránit děti před riziky virtuálního prostředí. Zaměřují se nejen na děti, ale také na rodiče a pedagogické pracovníky na úrovni města Ostravy a Moravskoslezského kraje. Mezi zásadní projekty patří například S kyberšikanou pod kůží, Kyberšikana má červenou, Facebook vs. Fakebook a Žákovské sympozium nebezpečí virtuální sítě (Nebud' obět', 2010-2018, online).

NENECH TO BÝT! - mobilní aplikace, která se zaměřuje na boj proti šikaně. Každá škola se může dobrovolně a zadarmo zapojit to tohoto programu, díky kterému se může odhalit šikanování ještě v zárodku. Nyní tento systém využívá 832 škol po celé České republice (NNTB, 2018, online).

V roce 2007 bylo založeno *Národní centrum bezpečnějšího internetu*, jehož posláním je zvýšit bezpečnost při užívání internetu a zvyšovat povědomí uživatelů internetu o jeho možných rizicích. Cílem tohoto sdružení je vytvořit pracoviště pro osvětu, vzdělávání a ochranu uživatelů před ohrožujícím obsahem na internetu. Toto sdružení realizuje mnoho projektů:

Saferinternet.cz – cílem projektu je propagovat bezpečné používání internetu, informovat a vzdělávat uživatele internetu a moderních technologií a bojovat proti šíření ilegálního obsahu – například dětské pornografie či nevhodného chování na internetu. Projekt pořádá vzdělávací kurzy, konference či besedy, snaží se poskytovat příklady dobré praxe jak z oblasti používání online technologií, tak i jiných činností mládeže (Prevence kriminality v České republice, 2018, online). Tato platforma poskytuje služby *horké linky*, na kterou uživatel internetu může nahlásit ilegální obsah (<http://www.stoponline.cz/>), dále pak *linky pomoci*, která poskytuje poradenské služby pro děti, rodiče a také učitele

(<https://pomoconline.saferinternet.cz/>) a v neposlední řadě služby *osvětového centra*, které podporuje děti, rodiče a učitele, aby co nejlépe využívali internet (<https://bezpecne-online.saferinternet.cz/>) (Saferinternet.cz, 2017, online).

Mladí proti nenávisti online – cílem této kampaně, realizované Národním centrem bezpečnějšího internetu a MŠMT, je vystupovat proti šíření nenávisti na internetu (například proti projevům extremismu, rasové nesnášenlivosti, utlačování menšin, apod.). Kampaň je zacílena především na mladé uživatele internetu a také na dospělé (především učitele). Je propagovaná v online i offline prostředí. K objasnění kampaně bylo vytvořeno také video, které je ke zhlédnutí na stránkách <http://www.ncbi.cz/projekty/mladi-proti-nenavisti-online.html> (Ncbi.cz, 2012, online).

eSafety Label – tento projekt podporuje realizaci bezpečného IT prostředí, které je provozované na školách. Cílem projektu je pomoci školám dosáhnout toho, aby se toto prostředí stalo více bezpečným jak pro žáky, tak i pro učitele. Projekt eSafety Label nabízí školám informace, které jim mohou pomoci předcházet řešit problémy související s online bezpečností a nabízí učitelům podněty k jejich profesionálnímu vzdělávání (Ncbi.cz, 2012, online).

5. VÝZKUM STAVU PREVENCE KYBERŠIKANY NA ZŠ

Výzkumné šetření se zaměřuje na prevenci kyberšikany na vybraných základních školách v okrese Svitavy, konkrétně pak na to, jak žáci vnímají prevenci v jejich škole, zda jsou dostatečně informováni, zda si informace z přednášek pamatují, apod. Druhá část výzkumného šetření zahrnuje rozhovory s metodiky prevence. Celá pátá kapitola doplňuje teoretickou část diplomové práce konkrétními výsledky průzkumu.

5.1 Metodologická východiska

Kapitola s názvem Metodologická východiska obsahuje informace o cíli, stanovených hypotézách, zvolené metodologii a průběhu výzkumného šetření. V neposlední řadě je zde zmíněna charakteristika výzkumného vzorku.

Cíl výzkumného šetření a hypotézy

Primárním cílem šetření bylo zmapovat, jak je na vybraných školách realizovaná prevence kyberšikany. Otázky v dotazníku jsou zaměřeny na to, zda byli žáci ve škole seznámeni s problematikou kyberšikany, zda jim někdo z učitelského sboru sdělil, jak se bezpečně chovat na internetu či jestli by žáci věděli, jak si s kyberšikanou poradit a jestli znají nějaké organizace, u kterých by mohli hledat pomoc. Sekundárním cílem průzkumu bylo porovnat pohled žáků na prevenci kyberšikany u nich na základní škole a pohled metodiků prevence, se kterými jsem vedla rozhovor, ve kterém jsem zjišťovala jakou formou a jak často je u nich ve škole realizována prevence kyberšikany, zda se setkali s případy kyberšikany a zda o této problematice informují také rodiče žáků.

Hypotézy byly stanoveny následovně:

H1: Více jak 80 % žáků bylo informováno učiteli o kyberšikaně.

Tato hypotéza byla stanovena jednak na základě předpokladu (každá škola má povinnost řídit se Minimálním preventivním programem, a proto očekávám, že téma kyberšikany bylo se všemi žáky probráno) a také na základě výsledků již

realizovaných výzkumů na toto téma. Hypotézu H1 budou ověřovat otázky č. 4, 5 a 6.

H2: Žáci, kteří již byli seznámeni s problematikou kyberšikany, si dokázali spíše poradit v případě, že se s kyberšikanou setkali, než žáci, kteří informování o kyberšikaně nebyli.

Tato hypotéza vychází z pouhé domněnky a bude statisticky testována. Ověřována bude závislost mezi znalostí problematiky kyberšikany u žáků a schopností poradit si ve chvíli, kdy se setkají s kyberšikanou. K jejímu ověření je stanovena nulová a alternativní hypotéza. Hypotézu H2 budou ověřovat otázky č. 5, 7 a 8.

H3: Více jak 50 % žáků zná některé organizace, které pomáhají obětem kyberšikany.

Tato hypotéza je rovněž stanovena na základě domněnky, jelikož každá základní škola má téma prevence kyberšikany ve svém Minimálním preventivním programu a lze předpokládat, že bylo téma organizací, u kterých mohou žáci hledat pomoc, do tohoto programu zařazeno. Tuto hypotézu bude ověřovat otázka č. 9.

Metody a průběh výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření jsem, s ohledem na cíl výzkumu, zvolila kvantitativní metodu zjišťování formou dotazníků. Tato metoda je nejčastěji používanou pro získávání údajů. Dle Gavory (2010, s. 121) je dotazník velmi ekonomickým výzkumným nástrojem, který nám umožňuje získat velké množství odpovědí za krátký časový úsek. Bylo důležité oslovit velké množství žáků a z tohoto důvodu jsem zvolila pro získávání informací od žáků základních škol právě tuto metodu. Dotazník obsahoval 9 otázek, z nichž 2 zjišťovaly základní údaje o respondentovi, 5 otázek bylo uzavřených, 2 otevřené a 2 polouzavřené (celé znění dotazníku je k dispozici v *Příloze č. 1*). Ve všech případech byly žákům dotazníky rozdány během vyučování pedagogickými pracovníky či metodiky prevence. Jelikož jsem zvolila dostupný výběr, tedy jsem svou pozornost zaměřila pouze na školy v okrese Svitavy, nelze výsledky výzkumného šetření zobecňovat i na jiné školy.

Ke sběru doplňujících informací jsem zvolila interview. Interview nám umožňuje získat nejen informace, ale také hlouběji proniknout do postojů respondenta (Gavora, 2010, s. 136). Hendl (2016, s. 46) uvádí, že výzkumník při kvalitativním výzkumu „*vyhledává a analyzuje jakékoli informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek*“. Do rozhovoru jsem zvolila uzavřené otázky, s respondenty jsem tedy vedla strukturovaný rozhovor, který Gavora (2010, s. 137) nazývá ústním dotazníkem. Rozhovor se skládal z osmi otázek, které se vztahovaly na téma, jak probíhá na dané škole prevence kyberšikany, zda mají informace o efektivnosti prevence, zda je zájem o přednášky i ze strany rodičů a zda se pedagogickým pracovníkům žáci svěřují, pokud se stanou obětí kyberšikany. Otázky do rozhovoru byly stanoveny na základě výzkumných otázek, které znějí:

- 1) Je škola aktivní, co se týče informovanosti žáků o kyberšikaně?
- 2) Dělá škola něco o poučenosti nejen žáků školy, ale také jejich rodičů?
- 3) Získává škola nějakou formou zpětnou vazbu od žáků o efektivnosti prevence?

Rozhovor jsem vedla na vybraných základních školách s metodiky prevence a jedním výchovným poradcem. Se souhlasem respondentů jsem naše rozhovory nahrávala na mobilní telefon. V případě, že respondent nesouhlasil, přepisovala jsem doslovné odpovědi na papír. Všechny rozhovory probíhaly v prostorách dané školy. Prostředí, ve kterém se rozhovory uskutečnily, bylo tiché a klidné. Rozhovory probíhaly v soukromí, kromě jednoho, který probíhal ve sborovně za přítomnosti třech dalších osob. Na dvou školách jsem se dozvěděla podrobný výčet preventivních aktivit. Ze třetí školy jsem získala informace spíše okrajové. Každý rozhovor trval průměrně 10 minut.

Hlavní i doplňkové výzkumné šetření proběhlo anonymně a to se souhlasem ředitelů jednotlivých základních škol. Výzkum probíhal od prosince 2017 do února 2018.

Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumným vzorkem se stali žáci druhého stupně tří vybraných základních škol v okrese Svitavy. Konkrétně jsem se zaměřila na sedmé a osmé třídy, které

reprezentují *střed* druhého stupně základního vzdělávání. Hlavním důvodem pro volbu tohoto rozmezí tříd je skutečnost, že rizikovým chováním jsou nejvíce ohroženy děti v období povinné školní docházky na druhém stupni základních škol. Kyberšikana je o to více rizikovým faktorem při dospívání, jelikož děti v období dospívání ve velké míře používají informační technologie jako základní prostředek pro komunikaci s vrstevníky.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 156 žáků. Z toho 66 dívek a 90 chlapců (viz Tabulka č. 1). Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 6 tříd. Z každé školy to byla jedna 7. a jedna 8. třída. Jak už jsem výše zmínila, výzkumné šetření jsem realizovala na vybraných základních školách v okrese Svitavy. Oslovila jsem 7 ředitelů základních škol. Celkem se mi ozvali 3 ředitelé, z nichž dva souhlasili a svolili, abych u nich na škole realizovala výzkum. Jedna škola odmítla a zbylé neodpověděly. Poslední školu jsem navštívila osobně a pan ředitel souhlasil, abych u nich provedla výzkumné šetření. Pro zachování anonymity nebudu jednotlivé školy jmenovat.

Stručná charakteristika jednotlivých škol z hlediska pracovníků, kteří se určitým způsobem podílejí na realizaci prevence, poradenství či inkluze:

Základní škola č. 1 – V této škole působí metodik prevence, výchovný poradce, koordinátor inkluze, speciální pedagog, psycholog a asistenti pedagoga.

Základní škola č. 2 – Zde působí metodik prevence, školní psycholog, asistent pedagoga, školní asistenti, výchovná poradkyně a speciální pedagog.

Základní škola č. 3 – V této škole pracuje výchovná poradkyně, školní psycholog, speciální pedagog, koordinátor inkluze a asistenti pedagoga.

Všechny tři školy jsou, co se týče zaměstnanců zaměřujících se na prevenci a podobné aktivity, téměř totožné. Pouze u Základní školy č. 3 činnosti metodika prevence vykonává speciální pedagog.

5.2 Analýza výsledků

Výsledky z vyhodnocování dotazníků jsou znázorněny v následujících tabulkách. Jsou zobrazeny v relativních i absolutních četnostech a jsou doplněny o slovní komentář. Výsledky z vyhodnocování rozhovorů jsou nejprve shrnuty zvlášť k jednotlivým školám. Na závěr analýzy výsledků jsem porovнала rozhovory ze všech tří škol a také výsledky z dotazníkového šetření a rozhovorů.

Analýza dotazníků

V úvodu dotazníku jsem zjišťovala základní údaje o respondentovi. Byly jimi informace o pohlaví a o třídě, kterou respondent navštěvuje, abych si utvořila alespoň základní představu o genderovém a třídním rozložení výzkumného vzorku. Celkem bylo respondentů 156 (z toho 66 dívek a 90 chlapců).

Tabulka č. 1 – Počet dívek a chlapců

Základní škola	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
ZŠ č. 1	27	50,9	26	49,1	53	34
ZŠ č. 2	20	38,5	32	61,5	52	33,3
ZŠ č. 3	19	37,3	32	62,7	51	32,7
Celkem	66	42,3	90	57,7	156	100

Tabulka č. 2 – Poměr tříd

Základní škola	7. třída		8. třída		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
ZŠ č. 1	27	50,9	26	49,1	53	34
ZŠ č. 2	25	48,1	27	51,9	52	33,3
ZŠ č. 3	33	64,7	18	35,3	51	32,7
Celkem	85	54,5	71	45,5	156	100

Ze **Základní školy č. 1** se dotazníkového šetření zúčastnilo celkem 53 žáků (z toho 27 ze 7. třídy a 26 z 8. třídy) a celkem 27 dívek a 26 chlapců. Ze **Základní školy č. 2** to bylo 52 žáků (z toho 25 ze 7. třídy a 27 z 8. třídy) a celkem 20 dívek

a 32 chlapců. A ze **Základní školy č. 3** to bylo celkem 51 žáků (z toho 33 ze 7. třídy a 18 z 8. třídy) a celkem 19 dívek a 32 chlapců.

Tabulka č. 3 – Slyšel/a jsi někdy o kyberšikaně?

Slyšel/a jsi někdy o kyberšikaně?	ano		ne		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
ZŠ č. 1	53	100	0	0	53	34
ZŠ č. 2	52	100	0	0	52	33,3
ZŠ č. 3	50	98	1	2	51	32,7
Celkem	155	99,4	1	0,6	156	100

U této otázky jsem zjišťovala povědomí respondentů o kyberšikaně. U většiny odpovědí převažovaly kladné odpovědi. Pouze jeden jediný respondent uvedl, že nikdy neslyšel o kyberšikaně, byl jím chlapec ze 7. třídy. Počet odpovědí *ano* byl u všech škol takřka vyrovnaný.

Tabulka č. 4 – Kde jsi o kyberšikaně slyšel/a?

Kde jsi o kyberšikaně slyšel/a?	Ve škole	Od rodičů	Od kamarádů	Z televize
ZŠ č. 1	38	10	9	3
ZŠ č. 2	50	20	9	30
ZŠ č. 3	43	6	8	23
Celkem	131	36	26	56

U otázky „Kde jsi o kyberšikaně slyšel/a?“ měli respondenti možnost zaškrtnout více odpovědí. Jak lze již z tabulky vidět, žáci nejčastěji odpovídali, že o kyberšikaně slyšeli *ve škole* a to celkem 131krát. Druhou nejčastější odpovědí bylo, že o kyberšikaně slyšeli *z televize*, kterou zmínilo celkem 56 respondentů. 36 respondentů odpovědělo, že mají informace *od rodičů* a 26 respondentů uvedlo, že o kyberšikaně slyšeli *od kamarádů*. Z těchto výsledků lze usoudit, že vliv školy je nezanedbatelný, jelikož žáci druhého stupně mají o problematice kyberšikany informace především ze školy. U kategorie „*od rodičů*“ jsem

očekávala častější odpovědi, než pouhých 36. Otázka „Kde jsi o kyberšikaně slyšel/a?“ měla krom uvedených odpovědí také možnost volby „jiné odpovědi“, kterou využilo celkem 5 respondentů, z toho 3 dívky a 2 chlapci, kteří uvedli, že se o kyberšikaně dozvěděli *na internetu*. Odpovědi se u dívek a u chlapců nijak zvlášť nelišily. Na všech školách se odpověď *ve škole* stala tou nejčastější. Zajímavé výsledky má možnost odpovědi *z televize*. Tu na **Základní škole č. 1** zaškrtnuli pouze 3 respondenti, na rozdíl od toho **na Základní škole č. 2** to bylo dokonce 30 respondentů a na **Základní škole č. 3** tuto možnost zvolilo 23 respondentů.

Tabulka č. 5 - Řekl ti někdo z učitelského sboru, co máš dělat, pokud se setkáš s kyberšikanou? Co ti poradil?

Řekl ti někdo z učit. sboru, co máš dělat, pokud se setkáš s kyberš.?	ano		ne		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
ZŠ č. 1	32	60,4	21	39,6	53	34
ZŠ č. 2	40	76,9	12	23,1	52	33,3
ZŠ č. 3	32	62,7	19	37,3	51	32,7
Celkem	104	66,7	52	33,3	156	100

Touto otázkou jsem zjišťovala, zda žákům někdo z učitelského sboru řekl, co mají dělat, pokud se setkají s kyberšikanou. Na tuto otázku odpovědělo celkem 104 respondentů, že *ano*. Z toho bylo 61 chlapců a 43 dívek. Celkem 52 respondentů uvedlo, že jim nikdo z učitelů o tom, co mají v případě kyberšikany dělat, nic *neřekl*. Z toho bylo 29 chlapců a 23 dívek.

Na **Základní škole č. 1** respondenti uvedli, že je učitelé informovali v 60,4 %. Na **Základní škole č. 2** kladné odpovědi dosáhly až na 76,9 % a na **Základní škole č. 3** kladně odpovědělo 62,7 %. Na všech školách převládaly kladné odpovědi a to ve vyrovnaném počtu. Pouze **Základní škola č. 2** nad zbylými dvěma vynikala.

Otázka „Řekl ti někdo z učitelského sboru, co máš dělat, pokud se setkáš s kyberšikanou?“ byla doplněna o podotázku „Co ti poradil?“. Jednoznačně nejčastěji respondenti uváděli, že jim učitelé doporučili, aby v případě, že se setkají s kyberšikanou, to *ihned nahlásili někomu dospělému, učiteli či rodičům*. Takto odpovědělo celkem 64 respondentů. Celkem 10 respondentů uvedlo, že jim učitelé řekli, aby to *nahlásili na policii*. 8 respondentů uvedlo, že si mají *zablokovat uživatele* a 5 respondentů uvedlo, že si mají *dávat pozor, co dávají na internet, především pak nezveřejňovat na internetu soukromé fotky a osobní informace*.

Tabulka č. 6 - Byl/a jsi ve škole někým poučen/a, jak se bezpečně chovat na internetu?

Byl/a jsi ve škole někým poučen/a, jak se bezpečně chovat na internetu?	ano		ne		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
ZŠ č. 1	45	84,9	8	15,1	53	34
ZŠ č. 2	50	96,2	2	3,8	52	33,3
ZŠ č. 3	46	90,2	5	9,8	51	32,7
Celkem	141	90,4	15	9,6	156	100

S prevencí kyberšikany úzce souvisí také zásady bezpečného chování na internetu. Pokud děti budou tyto zásady znát, existuje pak větší pravděpodobnost, že se minimalizuje šance, že se stanou obětí kyberšikany. V této otázce jsem se zaměřila právě na skutečnost, zda byli žáci ve škole poučeni o bezpečném chování na internetu. Celkem 90,4 % žáků uvedlo, že *byli* učiteli *poučeni*, pouhých 9,6 % uvedlo, že *ne*. I v tomto případě na všech školách převažovaly kladné odpovědi. Pouze 10 chlapců a 5 dívek uvedlo, že je učitelé neinformovali.

Zde mě výsledky překvapily, především srovnáme-li je s výsledky předchozí otázky. Lze předpokládat, že v rámci prevence kyberšikany budou žáci ve stejné

míře informování o zásadách bezpečného chování na internetu a také o tom, jak se zachovat, pokud se setkají s kyberšikanou.

Tabulka č. 7 - Setkal/a ses někdy s kyberšikanou?

Setkal/a ses někdy s kyberšikanou?	ano		ne		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
ZŠ č. 1	7	13,2	46	86,8	53	34
ZŠ č. 2	9	17,3	43	82,7	52	33,3
ZŠ č. 3	4	7,8	47	92,2	51	32,7
Celkem	20	12,8	136	87,2	156	100

Otázku, zda se respondenti někdy setkali s kyberšikanou, zodpovědělo celkem 20 žáků kladně. Zbývajících 136 žáků uvedlo, že se ještě nikdy s kyberšikanou nesetkali. Počty v jednotlivých školách byly opět vyrovnané. Dle výsledků je zřejmé, že se s kyberšikanou častěji setkaly dívky (celkem 14krát). Chlapci odpověď *ano* uvedli celkem 6krát.

Tabulka č. 8 - Pokud ANO, dokázal/a sis se vzniklou situací poradit? Pokud NE, věděl/a by sis s tím rady?

Dokázal/a sis se vzniklou situací poradit?	Setkali se s kyberšikanou		Nesetkali se s kyberšikanou		Celkem	
	Dokázali si poradit	Nedokázali	Dokázali by si poradit	Nedokázali by si poradit	Počet	%
ZŠ č. 1	6	1	31	15	53	34
ZŠ č. 2	9	0	36	7	52	33,3
ZŠ č. 3	4	0	33	14	51	32,7
Celkem	19	1	100	36	156	100

Otázka č. 8 navazuje na otázku č. 7. Z respondentů, kteří se setkali s kyberšikanou, si nedokázala se vzniklou situací poradit pouze jedna dívka. 13 dívek a 6 chlapců si poradit dokázalo. Z těch, kteří se doposud nesetkali

s kyberšikanou, se 100 respondentů domnívá, že by si v takové situaci dokázalo poradit. 36 respondentů je přesvědčeno, že pokud by se setkali s kyberšikanou, tak by si nevěděli rady.

Tabulka č. 9 - Existují organizace mimo školu, které ti mohou pomoci, pokud se setkáš s kyberšikanou. Znáš některé?

Znáš některé organizace, které ti mohou pomoci?	ano		ne		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
ZŠ č. 1	16	30,2	37	69,8	53	34
ZŠ č. 2	29	55,8	23	44,2	52	33,3
ZŠ č. 3	16	31,4	35	68,6	51	32,7
Celkem	61	39,1	95	60,9	156	100

U poslední otázky jsem se zaměřila na to, zda žáci znají některé organizace, u kterých by mohli hledat pomoc. Celkem 60,9 % uvedlo, že žádnou takovou organizaci nezná. Žáci často odpovídali, že *určitě nějaké organizace existují, ale nemohou si na žádnou vzpomenout.*

Na **Základní škole č. 1** celkem 12 žáků uvedlo Linku bezpečí, 1 žák Policii ČR a 3 žáci internetovou stránku. Na **Základní škole č. 2** si na Linku bezpečí vzpomnělo dokonce 22 žáků a Policii ČR uvedlo 11 žáků. Na **Základní škole č. 3** uvedlo Linku bezpečí 8 žáků, 12 žáků Policii ČR, 1 žák nízkoprahové zařízení a 1 žák středisko výchovné péče.

Pouze na **Základní škole č. 2** více než polovina dotazovaných některou organizaci znala a dokázala uvést její konkrétní název. Ve zbylých dvou školách dotazování ve většině případů žádnou organizaci neznali. Linku bezpečí i Policii ČR častěji uváděli chlapci.

Analýza rozhovorů

Základní škola č. 1

Na této škole metodik prevence spatřuje možnosti školy především v informování dětí. Aby věděly, co to kyberšikana je a jakým nástrahám na internetu mohou čelit. U otázky „*Co konkrétně děláte pro prevenci kyberšikany?*“ jsem se dozvěděla, že jako škola úzce spolupracují s pedagogicko-psychologickou poradnou. Třídní učitelé mají nově zavedené třídnické hodiny a každý z třídních učitelů vlastní seznam okruhů prevence rizikového chování s časovým rozsahem, po který je potřeba se danému tématu věnovat. Škola dále využívá preventivních programů a na téma šikana a kyberšikana je zaveden speciální program na prvním stupni. Pro 4. a 5. třídy je tento program povinný, ale pokud je potřeba, aplikují ho i v jiných třídách. V neposlední řadě se škola zapojuje do hudebního programu Abrakamuzika, ve kterém bylo v loňském roce téma „*online připojení a nebezpečí online života*“, do kterého se zapojila celá škola. Tento program byl zvlášť přizpůsoben pro první stupeň a zvlášť pro druhý. Z rozhovoru jsem se dále dozvěděla, že na této škole prevence probíhá průběžně a především podle potřeby. Prevence probíhá formou třídnických hodin, prostřednictvím programů pedagogicko-psychologické poradny či například formou hudebního programu Abrakamuzika. Zpětnou vazbu od žáků o efektivnosti prevence škola žádnou nemá. Z dostupných informací se žáci učitelům s problémem kyberšikany spíše nesvěřují a informace o problémech žáků s kyberšikanou se do školy dostávají spíše prostřednictvím rodičů žáků. Škola rodiče informuje především o tom, jaké akce realizují na téma kyberšikana, ale jelikož rodiče žáků této školy nejeví o osvětové přednášky zájem, tak pro ně škola žádné přednášky nepořádá.

Závěr:

- Škola je aktivní, co se týče informovanosti žáků o kyberšikaně.
- Škola se snaží rodiče žáků informovat o školních aktivitách, co se týče problematiky šikany a kyberšikany, ale osvětové přednášky na téma kyberšikany pro ně nepořádá.
- Škola od žáků nezískává žádnou zpětnou vazbu, co se týče efektivnosti prevence.

Základní škola č. 2

Zde metodik prevence spatřuje možnosti školy především ve vyhledávání preventivních programů, které by škola mohla realizovat. Klíčové je především zmiňovat se o tématu kyberšikany ve vyučování. Mluvit o tom se žáky, aby si v případě, že se stanou obětí nebo přihlížejícími, dokázali se situací poradit. Škola si průběžně vybírá z nabídky preventivních programů, které následně realizuje. Před dvěma lety ve škole proběhla akce, při které sami žáci připravili na téma kyberšikany vlastní program. Ti pak ve všech třídách prezentovali toto téma před ostatními spolužáky – „měli nachystané různé scénky, kdy sehrávali konkrétní případy, které se mohou stát, rozdávali spolužákům letáčky“. Prevence na škole probíhá průběžně (především v hodinách občanské výchovy). Nejčastěji má prevence podobu besed, kde mohou žáci sdílet vlastní zkušenosti či například v hodinách českého jazyka využívá paní učitelka techniku volného psaní právě na téma kyberšikany, kdy se žáci mohou vyjadřovat k tomu, co o kyberšikaně vědí nebo zda vědí, kde hledat pomoc. Právě ono volné psaní lze považovat za zpětnou vazbu o efektivnosti prevence kyberšikany. Konkrétně na zpětnou vazbu se však škola nezaměřuje. Žáci se na této základní škole chodí svěřovat učitelům, pokud se setkají s kyberšikanou. Avšak škola pozoruje, že počet nahlášených případů oproti dřívějšímu klesá. Co se týče informovanosti rodičů, tak škola má přímo na svých webových stránkách v Minimální preventivním programu popsany postup pro řešení kyberšikany, který je dostupný všem rodičům žáků. Škola se pokoušela nabízet rodičům osvětové přednášky, avšak zájem ze strany rodičů nebyl žádný. Konkrétně pro rodiče tedy škola žádné besedy nepořádá.

Závěr:

- Škola je aktivní, co se týče informovanosti žáků o kyberšikaně.
- Škola vynaložila úsilí o pořádání osvětových přednášek pro rodiče, ti však neprojeví zájem.
- Na získání zpětné vazby se škola cíleně nezaměřuje, ovšem za zpětnou vazbu lze považovat volní psaní v hodinách českého jazyka.

Základní škola č. 3

Zde škola spatřuje možnosti především v přednáškách, které pořádají. V hodinách Informatiky se učitelé zaměřují na nebezpečí kyberšikany a internetu. Také v hodinách Výchovy ke zdraví je jedním z hlavních témat právě kyberšikana. Prevenci škola realizuje pravidelně ve vyučovacích hodinách a také podle potřeby, pokud se vyskytne nějaký problém. Využívá k tomu přednášky či se téma kyberšikany probírá právě během výuky a třídnických hodin. Zpětnou vazbu škola od žáků získává pomocí dotazníků, které jim dává vždy jednou za rok. Týká se to celé školy, kromě první a druhé třídy, ve kterých je zpětná vazba získávána ústní formou. Svěřit se učitelům přicházejí nejen žáci, ale často také jejich kamarádi. Škola rodiče informuje o tom, pokud se vyskytne nějaký problém, ale besedy pro ně nepořádá, jelikož o ně není ze strany rodičů zájem.

Závěr:

- Škola je aktivní, co se týče informovanosti žáků o kyberšikaně.
- Škola informuje rodiče žáků, pokud se vyskytne nějaký problém, který je potřeba řešit. Osvětové besedy pro ně nepořádá, jelikož o ně není zájem.
- Škola získává od žáků zpětnou vazbu o efektivnosti prevence každoročně pomocí dotazníků.

Shrnutí rozhovorů

Z rozhovorů lze možnosti školy v rámci prevence kyberšikany shrnout následovně:

- Informovat žáky průběžně o problematice,
- Spolupracovat s odborníky – např. s pedagogicko-psychologickou poradnou, Policií ČR, apod.
- Realizovat preventivní programy a osvětové přednášky pro žáky.

Všechny tři základní školy jsou v rámci prevence aktivní. Všechny organizují přednášky, využívají různých preventivních programů a informují své žáky o problematice kyberšikany. Z výsledků je patrné, že žádná škola nepořádá osvětové přednášky pro rodiče žáků a to především z důvodu, že o ně ze strany

rodičů není zájem. Zpětnou vazbu od žáků cíleně získává pouze jedna základní škola.

Porovnáme-li výsledky dotazníků a rozhovorů u výzkumné otázky, zda je škola aktivní v informování žáků o kyberšikaně, tak:

- 84 % žáků uvedlo, že se o kyberšikaně dozvědělo právě ve škole,
- 90,4 % žáků odpovědělo, že je ve škole seznámili s tím, jak se bezpečně chovat na internetu,
- 66,7 % uvedlo, že jim ve škole někdo sdělil, co mají podniknout, pokud se setkají s kyberšikanou.

Výsledky lze interpretovat způsobem, že žáci ve většině případů byli na všech školách o problematice kyberšikany informováni. Preventivní aktivity škol jsou tedy úspěšné a shodují se s informacemi od metodiků prevence.

5.3 Diskuze

H1: Více jak 80 % žáků bylo informováno učiteli o kyberšikaně.

S touto hypotézou souvisela otázka „*Kde jsi o kyberšikaně slyšel/a?*“. Z odpovědí je zřejmé, že 84 % žáků o kyberšikaně slyšelo ve škole. Právě tato odpověď byla u této otázky nejfrekventovanější. Hypotézu H1 ověřovala také otázka č. 5 „*Řekl ti někdo z učitelského sboru, co máš dělat, pokud se setkáš s kyberšikanou?*“. Výsledky odpovědí jsou znázorněny v Tabulce č. 5 (viz *Analýza výsledků*), kde se dozvídáme, že 66,7 % žáků uvedlo, že byli seznámeni s postupem, co mají dělat v případě, že se setkají s kyberšikanou. Poslední otázka, která ověřovala tuto hypotézu, se zaměřovala na to, zda byli žáci ve škole poučeni o tom, jak se bezpečně chovat na internetu. Výsledky jsou zaznamenány v Tabulce č. 6 (viz *Analýza výsledků*), která znázorňuje, že celkem 90,4 % žáků bylo někým ve škole informováno.

Závěr k H1: Ze zjištěných údajů vyplývá, že celkem 84 % respondentů slyšelo o kyberšikaně ve škole, 66,7 % respondentů bylo učiteli poučeno o tom, jak se zachovat, pokud se setkají s kyberšikanou a 90,4 % bylo ve škole informováno o bezpečném chování na internetu. Hypotézu H1 tedy **přijímám**.

H2: Žáci, kteří již byli seznámeni s problematikou kyberšikanou, si dokázali spíše poradit v případě, že se s kyberšikanou setkali, než žáci, kteří informováni o kyberšikaně nebyli.

Hypotézu H2 zkoumaly otázky č. 5, 7 a 8. Tato hypotéza byla statisticky testována a ověřovala závislost mezi znalostí problematiky kyberšikanou a schopností poradit si v případě setkání s kyberšikanou. K ověření byla stanovena nulová a alternativní hypotéza:

H20: Mezi informovaností žáků o kyberšikaně a jejich schopností si s kyberšikanou poradit není žádná statisticky významná závislost.

H2A: Mezi informovaností žáků o kyberšikaně a jejich schopností si s kyberšikanou poradit existuje statisticky významná závislost.

Jako testové kritérium jsem zvolila Test dobré shody pro čtyřpolní tabulku a hladinu významnosti 0,05. Zásadní údaje pro výpočet testového kritéria jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka č. 10

Seznámeni s problematikou	Setkali se s kyberšikanou				Celkem	%
	Dokázali si poradit	%	Nedokázali si poradit	%		
Ano	13	68,4	0	0	13	65
Ne	6	31,6	1	100	7	35
Celkem	19	100	1	100	20	100

Vypočítala jsem hodnotu testového kritéria $\chi^2 = 1,955$ a výsledek následně porovnála s kritickou hodnotou. Při porovnání vypočítané hodnoty s příslušnou kritickou hodnotou zvoleného testového kritéria $\chi^2_{(0,05)}(1) = 3,841$ jsem dospěla k závěru, že vypočítaná hodnota $\chi^2(1,955)$ je menší než kritická (3,841), a proto přijímám H^0 a zamítám H^A na hladině významnosti 0,05.

Závěr k H2: Jsem si vědoma toho, že by statistický test chí-kvadrát měl být použit při větším vzorku, ale jelikož jsem hypotézu H2 chtěla ověřit, tak jsem i přes to tento test použila. Podle zjištěných údajů jsem dospěla k závěru, že nelze

stanovit jednotný názor na existenci vztahu mezi informovaností žáků o kyberšikaně a schopností poradit si s kyberšikanou, pokud se s ní setkali. Hypotéza H2 byla **vyvrácena**.

H3: Více jak 50 % žáků zná některé organizace, které pomáhají obětem kyberšikany.

Poslední hypotézu ověřovala otázka č. 9, která zněla: „*Existují organizace mimo školu, které ti mohou pomoci, pokud se setkáš s kyberšikanou. Znáš některé?*“. Výsledky jsou vyobrazeny v Tabulce č. 9 (viz *Analýza výsledků*).

Ze zjištěných údajů vyplývá, že celkem 61 respondentů zná některé organizace, které pomáhají obětem kyberšikany. Oproti tomu 95 jich odpovědělo, že žádnou neznají nebo si nedokážou vzpomenout na její název.

Závěr k H3: Celkem 39,1 % respondentů zná konkrétní organizace a 60,9 % respondentů nezná organizace, které pomáhají obětem kyberšikany. Hypotéza H3 byla tedy **vyvrácena**. Tento závěr si lze vysvětlit na základě skutečnosti, že většina respondentů uvedla, že se prozatím přímo s kyberšikanou nesečkala a tudíž tato informace nebyla v centru jejich zájmu. Dokazuje to také fakt, že žáci v odpovědích často uváděli, že určitě nějaké organizace existují, ale nedokážou si na žádnou vzpomenout.

ZÁVĚR

Diplomová práce se věnovala relativně novému fenoménu kyberšikany. Konkrétně tomu, jaké možnosti v rámci prevence kyberšikany mají základní školy. Diplomová práce byla rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část obsahovala čtyři kapitoly, které se zaměřovaly na téma šikany, kyberšikany, prevence kyberšikany a v neposlední řadě na téma charakteristiky žáků druhého stupně základní školy. Cílem teoretické části bylo popsat teoretický základ šikany a kyberšikany a také prevenci kyberšikany nejen na poli školy, ale také možnosti prevence v rámci rodiny.

Cílem empirické části bylo zmapovat možnosti školy v oblasti prevence kyberšikany u žáků základního vzdělávání, které jsou tímto fenoménem nejvíce ohroženi a zároveň zjistit, jak prevence kyberšikany na vybraných základních školách probíhá. Výzkumná část diplomové práce, která je obsažena v páté kapitole, obsahuje výsledky šetření, z kterého vyplývá, že více než 80 % žáků bylo na své škole informováno o kyberšikaně. Z výsledků je patrné, že nejčastěji jsou ve školách realizovány preventivní programy a přednášky na téma kyberšikany, že prevence na školách probíhá průběžně v rámci hodin občanské výchovy, třídnických hodin, apod. Výsledky výzkumného šetření dále demonstrují, že žáci se o kyberšikaně dozívají nejčastěji ze školy a z televize. Pouze 12,8 % respondentů uvedlo, že se už někdy setkali s kyberšikanou.

Metodici prevence ve všech školách zastávají názor, že je důležité žáky o této problematice informovat, aby žáci nepovažovali internet pouze jako zdroj zábavy, ale aby si také uvědomovali jeho hrozby. Ukázalo se, že všechny oslovené školy jsou aktivní, co se týče preventivních činností. Výsledky rozhovorů demonstrují, že ani jedna škola nepořádá osvětové akce pro rodiče na téma kyberšikany z důvodu neexistujícího zájmu ze strany rodičů o takovéto přednášky. Pouze jedna škola se cíleně zaměřuje na získání zpětné vazby o efektivnosti prevence od žáků, a to pomocí dotazníků. Jedna škola nezískává zpětnou vazbu žádným způsobem a u poslední se za zpětnou vazbu dá považovat tzv. volné psaní v rámci hodin českého jazyka.

Za klíčovou považuji právě informovanost žáků, aby v případě, že se setkají s kyberšikanou věděli, jak se zachovat a na koho se mohou obrátit. Také osoby

preventivně působící by měly být dostatečně informovány o možných rizicích chování, tedy také o problematice kyberšikany. Je důležité vnímat tento jev jako vysoce rizikový a nepodceňovat ho. I přes to, že není v silách nikoho z nás tento jev zcela odstranit, je důležité se ho snažit co nejvíce eliminovat.

Seznam použité literatury

BAKER, Jed. No more victims: protecting those with autism from cyber bullying, internet predators & scrams. Arlington: Future horizons, 2013, 87 s. ISBN 978-1-935274-92-6.

BINAROVÁ, Ivana. Období dospívání. In: Přehled vývojové psychologie. 2. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 101 – 110). ISBN 80-244-0629-2.

BLATNÝ, Marek. Psychologie celoživotního vývoje. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2016, 290 s. ISBN 978-80-246-3462-3.

BLAŽKOVÁ, Božena. Patologické vztahy ve skupině: materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ. 1. vyd. Praha: Raabe, 2011. 68 s. ISBN 978-80-87553-23-7.

CARR-GREGG, Michael a Erin SHALE. Pubertáči a adolescenti: průvodce výchovou dospívajících. Praha: Portál, 2010, 197 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-662-9.

ČERNÁ, Alena. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. Praha: Grada, 2013, 150 s. Psyché. ISBN 978-80-210-6374-7.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. Praha: Grada, 2009, 218 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2781-3.

GAJDOŠOVÁ, Eva a Gabriela HERÉNYIOVÁ. Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími. Praha: Portál, 2006, 324 s. ISBN 80-7367-115-8.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2009, 280 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2390-7.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

HUDECOVÁ, Anna. Šikanovanie jako společenský problém. In: Sociální patologie. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 218 - 219. ISBN 978-80-7435-080-1.

HŘEBÍČKOVÁ, Martina. Přehled výzkumů uplatňujících pětifaktorový model osobnosti v adolescenci. In: Psychologické otázky adolescence: sborník příspěvků. Brno: Psychologický ústav AV ČR, 2001, s. 43 - 57. ISBN 80-7326-001-8.

JUVONEN Jaana a Elisheva. F. GROSS. Extending the school grounds?—bullying experiences in cyberspace. J Sch Health. 2008; 78: 496-505. - http://www.cdmc.ucla.edu/Research_files/sheva%203.pdf

KAVALÍR, Aleš, ed. Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, pobočka Plzeň, 2009. ISBN 978-80-86961-78-1.

KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 256 s. ISBN 80-7178-513-X.

KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KURIC, Jozef. Ontogenetická psychologie. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2001, 179 s. ISBN 80-214-1844-3.

Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele. 1. vyd. Plzeň: Člověk v tísni, o. p. s., 2000. 108 s. ISBN 978-80-86961-78-1.

MACEK, Petr. Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X.

MACEK, Petr. Adolescence, utváření identity a současní čeští dospívající. In: Psychologické otázky adolescence: sborník příspěvků. Brno: Psychologický ústav AV ČR, 2001, s. 18 – 28. ISBN 80-7326-001-8.

ROGERS, Vanessa. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2.

ŘÍČAN, Pavel. Agresivita a šikana mezi dětmi. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. Jak na šikanu. Praha: Grada, 2009, 155 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŠIMÍČKOVÁ - ČÍŽKOVÁ, Jitka. Vývojová periodizace. In: Přehled vývojové psychologie. 2. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 18 – 31. ISBN 80-244-0629-2. Začátek formuláře

VANÍČKOVÁ, Eva, Lenka CHUDOMELOVÁ, Jindra POHOŘELÁ a Jana BRANDEJSOVÁ. Metodika prevence násilí, online násilí a šikany ve školách. Praha: [Fakultní nemocnice v Motole], 2016, 43 s. ISBN 978-80-87347-30-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. Školní poradenská psychologie pro pedagogy. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2005, 430 s. ISBN 80-246-1074-4.

THOROVÁ, Kateřina. Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Praha: Portál, 2015, 575 s. ISBN 978-80-262-0714-6.

Internetové zdroje

AXA. Šikana – stále častější problém dnešních dětí [online]. 2014 [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.axa.cz/o-nas/pro-media/archiv-tiskovych-zprav/2014/sikana-%E2%80%93-stale-castejsi-problem-dnesnich-deti/>

DVORAN COM. Přehled sociálních sítí podle zemí [online]. 2016 [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.dvoran.com/socialni-site/marketing/prehled>

LINKA BEZPEČÍ. [online]. [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/>

MINIMALIZACE ŠIKANY. Kyberšikana na českých školách – výzkum [online]. [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozvedet/fenomen-kybersikana/182-kybersikana-na-ceskych-skolach>

NCBI. eSafety Label [online]. 2012 [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.ncbi.cz/evropska-komise/esafety-label.html>

NCBI. Mladí proti nenávisti online [online]. [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.ncbi.cz/projekty/mladi-proti-nenavisti-online.html>

NENECH TO BÝT. O projektu [online]. 2018 [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.nntb.cz/o-projektu/>

NUV. O primární prevenci rizikového chování [online]. 2014 [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani>

POLICIE CZ. Projekt „Bud' v bezpečí“ – problematika kyberšikany [online]. 2018 [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/projekt-bud-v-bezpeci-problematika-kybersikany.aspx>

POLICIE CZ. Víte co je KYBERŠIKANA? [online]. 2009 [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/vite-co-je-kybersikana.aspx>

PREVENCE KRIMINALITY. Prevence kyberkriminality [online]. 2018 [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/kyberkriminalita-testovaci-provoz/prevence-kyberkriminality/deti-mladez-rodice/>

PSYCHICKÉ OBTĚŽOVÁNÍ. Kyberšikana [online]. 2012 [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <https://psychickeobtezovani.webnode.cz/news/kybersikana>

SAFER INTERNET CZ. O projektu [online]. [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.saferinternet.cz/info-o-n%C3%A1s/o-n%C3%A1s.html>

ŠIK CZ. O projektu [online]. 2014 [cit. 21. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.sikcz.cz/article/id/32>

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník pro žáky

Příloha 2 – Rozhovor s metodikem prevence č. 1

Příloha 3 - Rozhovor s metodikem prevence č. 2

Příloha 4 - Rozhovor s metodikem prevence č. 3

Příloha 1

Dotazník

Třída: sedmá – osmá

Pohlaví: dívka – chlapec

Slyšel/a jsi někdy o kyberšikaně?

ANO

NE

Kde jsi o kyberšikaně slyšel/a?

- a) Ve škole
- b) Od rodičů
- c) Od kamarádů
- d) Z televize
- e) Jiná odpověď:

Řekl ti někdo z učitelského sboru, co máš dělat, pokud se setkáš s kyberšikanou?

ANO

Co ti poradil?

NE

Byl/a jsi ve škole někým poučen/a, jak se bezpečně chovat na internetu?

ANO

NE

Setkal/a ses někdy s kyberšikanou?

ANO

NE

Pokud ANO, dokázal/a sis se vzniklou situací poradit? Pokud NE, věděl/a by sis s tím rady?

Mimo školu existují i organizace, které ti mohou pomoci, pokud se setkáš s kyberšikanou. Znáš některé?

Příloha 2

Rozhovor s metodikem prevence č. 1

1) Jaké vidíte možnosti/co můžete vy, jako škola, dělat pro prevenci kyberšikany?

Tak určitě jenom se neustále zmiňovat o tom, co to ta kyberšikana je a to spíš už by to svazovalo nebo sklánělo se k té druhé otázce, co jako děláme. No prostě, aby ty děti věděly, co to ta kyberšikana je, jaké je čekají nástrahy na internetu nebo na sociálních sítích a nejenom na sociálních sítích, s mobilem a s tabletama. Oni s tím hodně pracují, aby si uvědomili, že to není jenom, že si hrají hry, že si tam jenom povídají s někým, ale že co to může obnášet i něco negativního.

2) Co konkrétně děláte pro prevenci kyberšikany?

Konkrétně děláme to, že v každé třídě jsou jednak třídní učitelé, kteří by se měli zmiňovat o kyberšikaně, stejně jako i o ostatních článcích rizikového chování, protože teď od čtvrté třídy nahoru máme třídnické hodiny a každý učitel ode mě dostal, jako od metodika prevence, takový papír, kde jsou vypsané jednotlivé druhy rizikového chování a kolik času nebo hodin by se mělo věnovat jednotlivým rizikovým chováním, aby na to byli žáci upozorněni, aby si o tom s tím třídním učitelem popovídali. Potom ještě spolupracujeme hodně s pedagogicko-psychologickou poradnou v Ústí nad Orlicí a pořádáme s každou třídou preventivní programy. A co se týká šikany a kyberšikany tak máme tady ten speciální program zaměřen na prvním stupni, je to myslím 4. 5. třída, ale podřizujeme to potřebám té třídy. Takže třídní učitel i kdyby ve druhé třídě zjistil, že by byla potřeba trošku se věnovat kyberšikaně, že by k tomu už děti mohly mít sklony, tak to zařadíme i v té druhé třídě, ale ta 4. a 5. třída to je dané povinně. No a potom chodíváme na takové hudební programy, jmenuje se to Abrakamuzika, zrovna v loňském roce to bylo pro celou školu zaměřeno taky na tady ty online připojení a nebezpečí tady toho online života, měli to zvlášť přizpůsobený pro první stupeň, aby to pochopili a zvlášť pro druhý stupeň. V loňském roce tady tím prošli všichni žáci.

3) Jak často probíhá prevence o kyberšikaně?

Je to spíš průběžně, ale hlavně pokud je potřeba. Když cítíme, že se k něčemu schyluje, tak se o tom zmíníme.

4) Jakou formou?

Ve třídnických hodinách, potom jsou to ty programy pedagogicko-psychologické poradny a potom třeba, jak jsem říkala už, ten hudební program. Pořádá to Abrakamuzika. Takže i takové akce mimo školní budovu.

5) Máte nějakou zpětnou vazbu od žáků, co se týče efektivnosti prevence?

To nemáme. Ale když se něco objeví, tak se děti ptáme, zda je to lepší, dal ti pokoj nebo něco, takže spíš takhle rozhovorem ne cíleným, ale že se někde potkáme na chodbě nebo si v tělocviku někoho vytáhnou a ptám se, zda se to zlepšilo, nezlepšilo a co rodiče na to, takže spíš jenom rozhovorem, ale organizovaně třeba dotazníky to ne.

6) Přišel se někdy nějaký žák svěřit s tím, že je obětí kyberšikany nebo že se to někomu ve třídě děje?

Žák jako takový, co vím, tak nepřišel, ale spíš si postěžoval doma rodičům a rodiče psali do školy. Většinou oslovují takhle pana ředitele, takže přes rodiče se to dostává k nám do školy a pak už jsme to začali samozřejmě řešit.

7) Informujete také rodiče o problematice kyberšikany? Pořádáte pro ně například nějaké přednášky či besedy na toto téma?

Nepořádáme nic pro rodiče. Jediné co, tak jsme je informovali, že naše škola se zapojila do projektu Nenech to být, takže rodiče jsou s tím seznámeni, ale že bychom něco navíc ještě pro ně to ne.

8) Pokud ano, je o tyto přednášky/besedy ze strany rodičů zájem?

No tak to nevím. Ale nikdy nikdo z rodičů nepřišel s tím, že by o takové přednášky měl zájem.

Příloha 3

Rozhovor s metodikem prevence č. 2

1) Jaké vidíte možnosti/co můžete vy, jako škola, dělat pro prevenci kyberšikany?

Často vyhledáváme preventivní programy v nabídkách, je jich opravdu spousta, takže máme z čeho vybírat. Dále nám ještě chodí mailem nabídky, takže vybíráme také z nich. A ve vyučovacích hodinách se o kyberšikaně bavíme přímo s dětmi. A nejen ve vyučování, ale i mimo, třeba o tom, zda se setkali s kyberšikanou a snažíme se, aby věděli, kde to řešit a na koho se případně obrátit.

2) Co konkrétně děláte pro prevenci kyberšikany?

A co konkrétně děláme, tak na to jsem už trochu odpověděla. Klíčové je mluvit, mluvit a mluvit, aby věděli, jak si s kyberšikanou a nejen s ní poradit. Jak už jsem řekla, pak si také vybíráme z nabízených programů. Zhruba dva roky zpátky jsme na škole měli akci, kdy si sami žáci připravili na téma kyberšikany svůj vlastní program a chodili po celé škole, po třídách a prezentovali toto téma před ostatními spolužáky. Měli nachystané různé scénky, kdy sehrávali konkrétní případy, které se mohou stát, rozdávali spolužákům letáčky.. Celé to bylo hodně interaktivní, takže se i ostatní mohli zapojit a více je to bavilo. Myslím, že to byl program z Olomouce.

3) Jak často probíhá prevence o kyberšikaně?

Prevence probíhá spíše průběžně, než že bychom si předem stanovili, že teď se tomu budeme věnovat. Když se na toto téma narazí, tak na to reagujeme a probíráme to se žáky. Hodně se tomu věnujeme třeba v hodinách občanky, když je v televizi třeba nějaký takový případ, tak ho pak probíráme. Věnujeme se tomu vlastně při každé příležitosti, která vznikne. Ve škole řešíme také téma závislost na telefonu, to je hodně časté.

4) Jakou formou?

Často pořádáme besedy, kde se například sdílí vlastní zkušenosti. V hodinách českého jazyka s dětmi hodně využívám techniku volného psaní právě na téma kyberšikany, kdy se k tomu mohou vyjadřovat. Třeba, co ví o kyberšikaně a kde hledat pomoc.

5) Máte nějakou zpětnou vazbu od žáků, co se týče efektivnosti prevence?

No, to nemáme. Možná to volné psaní může být bráno jako informace, co vědí. Ale konkrétně na zpětnou vazbu od žáků se nezaměřujeme.

6) Přišel se někdy nějaký žák svěřit s tím, že je obětí kyberšikany nebo že se to někomu ve třídě děje?

Ano a ne jednou. Ale mám pocit, že se to postupně snižuje. Dříve jsme takové případy řešili mnohem častěji. Myslím, že je to dané tím, že už více vědí, jaké následky by je čekali a že by se to hodně probíralo.

7) Informujete také rodiče o problematice kyberšikany? Pořádáte pro ně například nějaké přednášky či besedy na toto téma?

Naše škola má přímo v Minimální preventivním programu na webu školy popsany postup při řešení pro rodiče žáků. Ale konkrétně pro rodiče žádné akce nemáme, oni o to ani zájem nemají. Pokoušeli jsme se jim nabízet různé besedy, v jednu dobu jsme třeba hodně řešili sebepoškozování, ale když se z celé školy ozvali jenom 4 rodiče, tak to nemá smysl pořádat. Jinak rodiče ještě informujeme pomocí školního časopisu, ve kterém jsou informace, že proběhne přednáška na to a to téma, ale to je spíše, aby věděli, že se jejich dítě může takové přednášky účastnit.

8) Pokud ano, je o tyto přednášky/besedy ze strany rodičů zájem?

Není.

Příloha 4

Rozhovor s metodikem prevence č. 3

1) Jaké vidíte možnosti/co můžete vy, jako škola, dělat pro prevenci kyberšikany?

Možnosti vidím jediný a to přednášky, které děláme. Byl tady i mluvčí policie, který nám to tady přednášel. Celý druhý stupeň tuto přednášku absolvoval.

2) Co konkrétně děláte pro prevenci kyberšikany?

No, máme tady zavedené v hodinách Informatiky, že se v nich vždy zaměřují i na nebezpečí kyberšikany a celkově internetu. I v hodinách Výchovy ke zdraví, tak se jmenuje ten předmět, ve kterém je jedním z témat právě kyberšikana. A taky se pravidelně v hodinách o tom zmiňujeme plus taky o těch přednáškách, jak už jsem zmiňovala.

3) Jak často probíhá prevence o kyberšikaně?

Jak často, no pravidelně to děláme v hodinách, máme to v tom plánu. A taky podle toho, jak je potřeba, když se vyskytne problém. Teď jsme třeba řešili, že někdo z dětí dal něčí fotky na Facebook. Informujeme o tom i rodiče, aby měli info, připomeneme to i v hodinách i mimo ten plán, který máme.

4) Jakou formou?

Využíváme přednášky na toto téma a taky se o tom bavíme ve výuce v hodinách, plus třídní učitelé, pokud se vyskytne nějaký problém, tak na toto téma vedou třídnické hodiny.

5) Máte nějakou zpětnou vazbu od žáků, co se týče efektivnosti prevence?

Zpětnou vazbu máme od žáků pomocí dotazníků, které jim dáváme každoročně a to jednou za rok. Tyto dotazníky dáváme celé škole, ale první druhé třídy, tam se to řeší ústně a dotazníky dáváme až od třetí třídy.

6) Přišel se někdy nějaký žák svěřit s tím, že je obětí kyberšikany nebo že se to někomu ve třídě děje?

Ano, stává se to. Přicházejí nejen žáci, kterým se to stalo, ale také často jejich kamarádi. Před dvěma roky jsme řešili urážlivé fotky v telefonu a letos ty fotky

na Facebooku. Ono, i když to bylo mimo školu, tak žáci to hlásili nám a i jsme pak komunikovali s rodiči, že se vyskytl tento problém. Takže jsme to řešili i tady ve škole.

7) Informujete také rodiče o problematice kyberšikan? Pořádáte pro ně například nějaké přednášky či besedy na toto téma?

Pro rodiče jsme přímo besedy nepořádali, ale děláme je hlavně pro žáky. Ale když je nějaký problém, tak dáváme vědět rodičům, i jim telefonujeme a seznamujeme je s tímto problémem, s kyberšikanou, aby věděli, že se tomu ve škole věnujeme.

8) Pokud ano, je o tyto přednášky/besedy ze strany rodičů zájem?

Nene, od rodičů žádný zájem o nějaké besedy nebo přednášky není.